

Inndragning og finansiell etterforskning

SPESIALOPPGAVE
VED JURIDISK FAKULTET
Universitetet i Oslo
Hovedfagsstudiet i rettsvitenskap

Kandidatnummer: 545
Fredrick Alexander Haarr
Veileder: Gunnar Holm Ringen
Leveringsfrist: 25. april 2007

(* regelverk for spesialoppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/utf-forskr-vedlegg-i.html>

regelverk for masteroppgave på:

<http://www.jus.uio.no/studier/regelverk/master/eksamensforskrift/kap6.html>)

Til sammen 17.872 ord

23.11.2007

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING s. 4

1.2 Økonomisk kriminalitet

1.2.1 Historisk tilbakeblikk

1.2.2 Nye rettsregler om inndragning av utbytte

1.3 Inndragning av utbytte

1.3.1 Hensynene bak reglene om inndragning av utbytte

1.4 Statens innkrevingssentrals inndragningsoversikt for 2006

1.5 Oppbygning av oppgaven og metode

2. ALMINNELIG INNDRAGNING ETTER STRL. §34 s. 12

2.1 Innledning

2.2 Vilkårene

2.2.1 Straffbar handling

2.2.2 Konkretiseringskrav

2.2.3 Årsakssammenheng

2.2.4 Utbytte

2.2.5 Utbytte må være oppnådd

2.2.6 Hos hvem kan det foretas inndragning

3. STRAFFELOVEN §35 s. 18

3.1 Oversikt

3.2 Inndragning av produktet av en straffbar handling

3.3 Inndragning av handlingens gjenstand

3.4 Inndragning av redskapet til en straffbar handling

3.5 Inndragning av et beløp som svarer til verdien eller en del av verdien

3.6 Rimelighetsvurderingen

4. UTVIDET INNDRAGNING ETTER STRL. §34a s. 22

4.1 Innledning

4.2 Bakgrunnen for bestemmelsen

4.3 Vilkårene for utvidet inndragning

4.4 Første tilleggsvilkår, betydelig utbytte

4.5 Annet tilleggsvilkår, grov eller gjentatt straffbar handling

4.5.1 Hva menes med grov straffbar handling?

4.5.2 Hva menes med gjentatt straffbar handling?

4.6 Primærgruppen

4.7 Momenter ved vurderingen

4.7.1 Det aktuelle lovbruddet

4.7.2 Flere lovbrudd

4.7.3 Utbyttets størrelse

4.7.4 Uforklarlige verdier

4.8 Omvendt bevisbyrde

4.9 Delvis lovlige og ulovlige inntekter

4.10 Hva kan inndras?

4.11 Gjenstands eller verdiinndragning

4.11.1 Gjenstandsinndragning

4.11.2 Verdiinndragning

4.12 Inndragning overfor lovbrysterens nærmeste

5. FINANSIELL ETTERFORSKNING s. 43

5.1 Innledning

5.2 Finansiell etterforskning med tanke på inndragning

5.2.1 Alminnelig inndragning

5.2.2 Utvidet inndragning

5.3 Intervju med politiadvokat Anne Maria Haarr

5.4. Inndragning etter strl. §35

5.5 Privatforbruksanalyse

- 5.6 Transaksjonsanalyse
- 5.7 Analyse av transaksjonsprofil
- 5.8 Bruk av bistandsrevisor/politirevisor
- 5.8.1 Intervju med politirevisor Ronny Haldorsen

6. VURDERING AV BESTEMMELSENE OM INNDRAGNING AV UTBYTTE s. 54

7. RETTSPRAKSIS s. 55

8. LITTERATURLISTE s. 56

1. INNLEDNING

Inndragning er sentralt i bekjempelsen av profittmotivert kriminalitet. Det er også et svært viktig virkemiddel mot organisert kriminalitet. Et overordnet mål i norsk kriminalpolitikk er at kriminalitet ikke skal lønne seg. De fleste er enige i at det er urettferdig når kriminelle økonomisk sett stilles bedre enn de lovlydige borgerne. Ved å frata utbytte fra kriminelle handlinger kan dette være med på å hindre at gjerningsmannen får ny startkapital til ny kriminell virksomhet. Dette kan både virke almenpreventivt og individualpreventivt og spare samfunnet for millioner av kroner. (se NOU 1996: 21 s. 11.) Hensynet til rettferdighet og en effektiv kriminalitetsbekjempelse taler også for at politi- og påtalemyndighetens arbeid i langt større grad enn det som har vært tilfellet til nå bør rettes inn mot at utbyttet må fratas de kriminelle. Det viser seg at tradisjonelt arbeid fra politi og påtalemyndighet med vekt på oppklaring og straff i dag ikke er tilstrekkelig for å bekjempe den profittmotiverte kriminaliteten. En effektiv bekjempelse av slik kriminalitet forutsetter at det i tillegg til straff også arbeides med oppsporing og inndragning av utbyttet. Den såkalte finansielle etterforskningen, og de spesielle etterforskningsmetoder som politiet bruker for å gjøre det lettere å inndra utbytte fra straffbare handlinger er omhandlet under pkt. 5.

1.2 Økonomisk kriminalitet

Som nevnt er inndragning et viktig virkemiddel mot å bekjempe økonomisk kriminalitet. Det er ofte vinningen som er drivkraften bak lovbrøtere som begår økonomisk kriminalitet, og derfor må lovbrøteren fratas utbyttet gjennom aktivt bruk av inndragningsreglene. I Regjeringen Bondeviks handlingsplan mot økonomisk kriminalitet er begrepet økonomisk kriminalitet definert på s. 10 som flg.: "Økonomisk kriminalitet er et paraplybegrep for en rekke lovbrudd. Det er profittmotiverte, lovstridige handlinger som begås innenfor, eller med utspring i en økonomisk virksomhet som i seg selv er eller utgir seg for å være lovlig. Eksempler på økonomisk kriminalitet er skatte- og avgiftsunndragelser, brudd på konkurranselovgivningen, korrupsjon, konkurskriminalitet, økonomisk utroskap, bedrageri

og underslag, brudd på regnskapsbestemmelser, piratkopiering, misbruk av offentlige støtteordninger, fiskerikriminalitet, innsidehandel og kursmanipulasjon."

Den illegale økonomien i Norge omfatter enorme summer. På landsbasis utgjør økonomisk kriminalitet omtrent 2 % av alle anmeldte lovbrudd. Bare deler av den økonomiske kriminaliteten blir oppdaget og anmeldt, og den lave oppdagelsesrisikoen tilsier at mørketallene er store sammenlignet med annen kriminalitet. De fleste økonomiske forbrytelser har ingen fornærmet i tradisjonell forstand som oppdager og anmelder den straffbare handlingen. Forskning viser at aktørene ofte er ressurssterke personer med høye stillinger. Formålet er å skjule at midlene er ervervet på ulovlig måte. De kan også overføre ulovlig ervervede midler til en i familien eller andre personer.

Forskning viser også at det er en skjult økonomi i samfunnet, generert av ulovlig økonomisk utbytte. Professor of Economics, Friedrich Schneider, ved Johannes Kepler University i Linz, har sett på hvordan dette påvirker den internasjonale økonomien. I hans rapport; "The size and development of shadow economics of 22 Transition and 21 OECD Countries," på s. 31, antar han at den illegale økonomien i Norge utgjør 19,1 % av BNP. Med et Bruttonasjonalbudsjett på nesten 1500 milliarder kroner, betyr det at den illegale (eller svarte) økonomien i Norge etter denne beregningen tilsvarer nærmere 300 milliarder kroner. Norges Bank på sin side, anslår den svarte økonomien i Norge til å være mellom 110 og 130 milliarder kroner. I en rapport fra Skattedirektoratet til Finansdepartementet i fjor, ble anslaget for den svarte økonomien forandret ut i fra internasjonale studier. Den svarte økonomien var for noen år siden 5-6 % av BNP. I disse dager er den anslått å være det dobbelte. Det vil si mellom 115 og 135 milliarder kroner. Uavhengig av hvilke tall en legger til grunn må konklusjonen bli at den illegale økonomien er betydelig, og at det er påkrevet for samfunnet å bekjempe dette. Det skal ikke lønne seg å begå kriminalitet. Inndragningsbestemmelsene er i så måte et viktig virkemiddel for myndighetene i å frata utbyttet fra de som begår straffbare handlinger.

1.2.1 Historisk tilbakeblikk

Det er viktig å sette utviklingen av de nye inndragningsbestemmelsene inn i en historisk sammenheng. Historien vil vise oss at både utviklingen av hvitvaskingsbestemmelsene og

inndragningsbestemmelsene i Norge, har kommet som en konsekvens av i den internasjonale utviklingen.

Bekjempelsen av den mer avanserte og kompliserte økonomiske kriminaliteten ble først i 1960-årene et sentralt tema i den kriminalpolitiske debatt i Norge. I Riksadvokatens første generelle prioriteringsrundskriv fra 1970, ble økonomisk kriminalitet og særlig den som rammer samfunnets fellesøkonomi, ført opp som ett av de prioriterte områder.

På 1980 og 1990-årene førte mange former for den profittmotiverte kriminaliteten til at penger ble flyttet over landegrensene som betaling for ulovlige varer og tjenester, og som ledd i hvitvasking av utbyttet. Den internasjonale utviklingen førte til at vi fikk Finansvirksomhetsloven av 10. juni nr. 40 1988 §2-17, (nå opphevet og erstattet av Hvitvaskingsloven nr. 41/2003.), og enkelte bestemmelser i valutalovgivningen. Denne utviklingen internasjonalt førte også til et pålegg overfor Norge om kriminalisering av hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger, hvoretter heleribestemmelsen i straffeloven av 22. mai 1902 nr. 10, §317 ble endret ved lov 11.06.1993.

En lovendring på dette området var en forutsetning for at Norge kunne ratifisere Europarådets konvensjon om hvitvasking, ransaking, beslag samt inndragning av økonomisk utbytte. Det første EF-direktivet om hvitvasking som kom i 1991 ble fulgt opp med nye direktiver i 2001 og 2004. Europarådskonvensjonen har gjennom direktivene lagt opp til et bredt og effektivt internasjonalt samarbeid for nettopp å bidra til at stater skal få kjennskap til midler som kriminelle har i andre konvensjonsstater, og for å yte bistand mellom konvensjonsstatene for å beslaglegge og inndra slike midler. Det er derfor verdt å merke seg at konvensjonene dermed har blitt et praktisk og nyttig virkemiddel også i saker om inndragning av ulovlig utbytte.

Norge ratifiserte også FN-konvensjonen om ulovlig håndtering av og handel med narkotika og psykotrope stoffer av 1988 den 12. februar 1995. Gjennom denne forpliktet Norge seg til å samarbeide med utenlandske myndigheter for blant annet å hindre hvitvasking av utbytte fra ulovlig narkotikavirksomhet, samt også arbeide for at slikt utbytte ble inndratt. Også inndragningsreglene i straffeloven og straffeprosessloven ble endret som følge av den internasjonale utviklingen, se under pkt. 1.2.2. Siden 1991 har Norge vært deltaker i Finacial Action Task Force on Money Laundering (FATF.), som er en internasjonal

arbeidsgruppe som ble etablert av G7-landene i 1989 for å styrke og samordne det internasjonale samarbeidet for bekjempelse av hvitvasking av penger.

Et av målene her har blant annet vært å anerkjenne og gjennomføre internasjonale standarder for å fremme internasjonalt etterforskningsarbeid om utlevering av opplysninger fra bank-og finansieringsinstitusjoner.

1.2.2 Nye rettsregler om inndragning av utbytte

En milepæl når det gjaldt utredning av nye inndragningsregler ble satt i 1995, da Regjeringen nedsatte et såkalt "Inndragningsutvalg". Intensjonen bak opprettelsen av dette utvalget var å gjøre inndragning av utbytte av straffbare handlinger til et sterkere kriminalpolitisk virkemiddel. For å nå dette målet var det påkrevet at utvalget identifiserte mangler og svakheter i det relevante regelverket samt identifiserte ressurs-og kompetansemangler for å kunne bekjempe den alvorlige profittmotiverte/ økonomiske kriminaliteten. De foreslåtte endringene fra Inndragningsutvalget ble vedtatt av Stortinget 11. juni 1999, og trådte i kraft 1. juli det samme året. Nasjonalt har hovedmålet med disse lovendringene vært å gjøre kriminalitet ulønnsomt ved at inndragning skal skje i flere saker enn tidligere og effektivisere tiltak rettet mot utbytte fra straffbare handlinger. Ved å fokusere mer på inndragning av utbytte, har lovgiver ment at omfanget av den kriminelle aktiviteten på sikt vil reduseres og at dette vil bidra til å svekke lovbrysterens evne til å finansiere nye lovbrudd. Et grunnleggende rettferdighetskrav tilsier også at lovbrysteren blir fratatt vinningen som er forårsaket av straffbare handlinger. (Se NOU 1996: 21 s.17 og s. 19).

1.3 Inndragning av utbytte

Inndragning er en strafferettslig reaksjon, men er ikke straff i straffelovens forstand. Kort sagt går inndragningsinstituttet ut på at gjerningsmannen må avgi et pengebeløp eller en gjenstand til statskassen på grunn av et lovbrudd som er eller kan bli begått.

Inndragningsinstituttet har som mål å forebygge profittmotivert kriminalitet samt hindre at lovovertridere tjener på å begå straffbare handlinger. Inndragning handler om i mange tilfeller om å gjenopprette en lovlig tilstand.

Hovedreglene om inndragning står i strl. §§34-38. Tre av bestemmelsene om inndragning har jeg valgt å behandle her. Det er for det første strl. §34 om alminnelig inndragning av utbytte fra en straffbar handling. Videre inndragning av alle gjenstander hos lovbrøyer med kriminell livsstil, såkalt utvidet inndragning jfr. strl. §34a. Deretter behandles strl. §35, om inndragning av produktet av en straffbar handling, gjenstanden for en straffbar handling, samt redskapet/hjelpemidlet til en straffbar handling.

Når det gjelder endringer i inndragningshyppigheten etter lovendringen, viser statistikken at det har blitt noe bedring i politiets og påtalemyndighetenes inndragningspraksis. Dette kommer jeg tilbake til under pkt. 1.4 og pkt. 6.

1.3.1 Hensynene bak reglene om inndragning av utbytte

I utviklingen av kriminalitetsbekjempelsen er det et viktig kriminalpolitisk mål at straffbare handlinger ikke skal lønne seg. De fleste vil mene at det er urimelig og støtende at lovbrøyeren får beholde utbyttet av forbrytelsen selv om han får straff. Lovbrøyeren kan da se på den økonomiske gevinsten ved den straffbare handlingen som lønnsom sammenlignet med å sitte i fengsel en periode. Dette kan videre føre til at virkningen av straffen svekkes, såvel den individualpreventive som den allmennpreventive.

Inndragningen av fortjenesten av de straffbare handlingene har således en sterk allmennpreventiv effekt, og bidrar til å avskrekke dem som lar seg lede av økonomiske motiver til å delta i slike kriminelle handlinger. Det er derfor viktig at verdier sikres tidlig i etterforskningen, for eksempel ved at politiet tar heftelse eller beslag i formuesgodene slik at inndragningen sikres og får størst mulig effekt på lovbrøyeren. Det er flere viktige måter å frata gjerningspersonen vinningen på, for eksempel ved bruk av reglene om vindikasjon, erstatning eller endring av ligning eller forhøyet avgift og eventuelt tilleggsskatt eller tilleggsavgift.

Skadevirkningene av den økonomiske kriminaliteten er også betydelig og bidrar til å svekke velferdsstaten. For allmennheten kan det også virke meget urettferdig hvis lovbrøyeren bruker det straffbare utbyttet fra for eksempel narkotika til å investere i for eksempel fine biler og store hus eller investering i lovlig næringsvirksomhet. (se Dynes, Inndragning 2003, s. 15). I en Høyesterettsavgjørelse inntatt i Rt. 1991 s. 986, som gjaldt

narkotika, uttalte Høyesterett ; *"Inndragning av fortjeneste på slik virksomhet bør ha en sterk allmennpreventiv effekt og bidra til å avskrekke dem som lar seg lede av økonomiske motiver til å delta i slik virksomhet."*

Videre er konsekvensene av økonomisk kriminalitet mange. For det første bidrar denne typen kriminalitet til en skjevfordeling av utgifter til skatter og avgifter. Videre hindrer det økonomisk vekst og ødelegger for fri og rettferdig konkurranse i markedene. Ved alvorlig profittmotivert kriminalitet vil det som regel også oppstå behov for hvitvasking av utbyttet. Derfor regnes slike handlinger vanligvis som en egen form for økonomisk kriminalitet. En vanlig hvitvaskingsmåte er å sette utbyttet fra straffbare handlinger inn i lovlig forretningsvirksomhet for på den måten å få hvitvasket utbyttet slik at det etterpå fremstår som lovlig.

1.4 Statens innkrevingssentrals inndragningsoversikt for 2006

Dette er en oversikt over Statens innkrevingssentral (SI) inndragningsoversikt for 2006. Antall inndragninger for 2006 var 952, mens det samlede beløp utgjorde 123,5 millioner kroner.

Tabellen under viser utviklingen de siste årene:

År.	Antall inndragninger (rettskraftige avgjørelser).	Samlet beløp i (mill. kr.)
1997	734	63,2
1998	676	43,2
1999	724	34,2
2000	859	45,1
2001	845	42,7
2002	628	58,4
2003	929	143,3
2004	884	93,9
2005	1039	133,5
2006	952	123,5

De rettskraftige inndragningsdommene registreres på år, politidistrikter, statistikk-koder for kriminelle handlinger og hovedtyper inndragning. Dette utgjør til sammen en stor mengde statistisk data. Videre er det store muligheter for å se utvikling samt trender og tendenser ved inndragningsresultatene. Som vi ser av tabellen synes både antall saker og det samlede inndragningsbeløp å ha stabilisert seg på et høyere nivå fra og med år 2003, (hvor det samlede beløp var 143,3 mill. kr,) enn i de foregående år.

Regjeringens Handlingsplan inneholder en rekke tiltak vedrørende kompetanseheving, organisering og ressursinnsats hos politi, påtalemyndighet og domstoler. På side 29 i handlingsplanen, vises det til målet med endringene i inndragningsreglene var at inndragning som skulle finne sted i større omfang og i flere saker enn tidligere. Det uttales: *"De relativt lave inndragningstallene tyder på at det fremdeles legges for liten vekt på inndragning i politiet, påtalemyndigheten og domstolene. Dette antas langt på vei å skyldes mangel på kompetanse."* Videre uttales det: *"Målet for 2004 er at antall inndragningssaker skal øke med 20 %, jfr. brev 19. februar 2004 fra Justisdepartementet til riksadvokaten. Det er også viktig at utvidet inndragning benyttes i flere saker hvor det er grunnlag for det."*

Også Riksadvokaten har i sitt rundskriv nr. 2/2006, påpekt at påtalemyndighetens inndragningspraksis ikke er tilfredsstillende, og at statsadvokatene blir pålagt å vie inndragning særlig oppmerksomhet. Han har videre anført at inndragning er et prioritert område, og oppmerksomheten må særlig være rettet mot påtalemyndighetens anvendelse av inndragningsreglene.

At også sikring av inndragningskrav er viktig, har Riksadvokaten påpekt i prioriteringsrundskriv nr. 1/2007 - Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i politiet - 2007. Riksadvokaten viderefører her i stor grad tidligere direktiver, men viderefører også nye pålegg.

Under pkt. 5 står det: *"Riksadvokaten understreker det kriminalpolitiske mål at straffbare handlinger ikke skal lønne seg. Gjerningspersoner må derfor fratas utbyttet av straffbare handlinger gjennom aktiv bruk av inndragningsreglene der lovens vilkår er til stede."*

Videre uttales det: *"Antall inndragningskrav i 2007 skal være høyere enn i 2006, både for ordinær inndragning av utbytte og for utvidet inndragning. Riksadvokaten understreker"*

betydningen av finansiell etterforskning ved straffbare handlinger begått av personer i kriminelle nettverk, fordi dette kan fremskaffe viktige bevis for primærforbrytelsene, avdekke hvitvasking av utbytte og gi grunnlag for inndragningskrav."

Videre har også Rådet for samordnet bekjempelse av organisert kriminalitet, (ROK), kommet med krav om at inndragning inkorporeres i alle prosjektplaner det er innvilget støtte til i politidistriktene.

Dette viser oss at myndighetene har erkjent behovet for mer oppmerksomhet og kompetanse rettet mot inndragning av utbytte av straffbare handlinger.

1.5 Oppbygning av oppgaven og metode

I oppgavens kap. 1, har jeg innledningsvis sett nærmere på sammenhengen mellom inndragningsinstituttet og det arbeidet som er gjort internasjonalt og nasjonalt i arbeidet mot hvitvasking. Dette fordi hvitvaskingsbehovet ofte står i fokus for de lovbrøytene som har midler som kan tenkes å bli rammet av inndragningsbestemmelsene. Internasjonal hvitvaskingsetterforskning vil kunne være med på å danne grunnlaget for bevissikring, sporing, beslag av eller hefte i de midler politiet søker å inndra både gjennom alminnelig og utvidet inndragning. Oppgavens andre kapittel er en gjennomgang av reglene om alminnelig inndragning etter strl. §34.

I oppgavens tredje kapittel har jeg behandlet strl. §35, som omhandler inndragning av produktet av en straffbar handling, gjenstanden for en straffbar handling, samt redskapet/hjelpemidlet til en straffbar handling.

Oppgavens fjerde kapittel tar sikte på å gi en innføring i regelverket rundt utvidet inndragning, med noe fokus på anvendelsesområdet for instituttet. Her har jeg gått nærmere inn på rettstilstanden vedrørende anvendelsesområdet, og utleder noen punkter som forhåpentligvis gjør prøvningen av anvendelsen noe mer systematisk.

Betydningen av finansiell etterforskning ved straffbare handlinger begått av personer i kriminelle nettverk, kan også fremskaffe viktige bevis for primærforbrytelsene, avdekke hvitvasking av utbytte og på den måten gi grunnlag for inndragningskrav.

Jeg velger derfor å ta med kapittelet som omhandler finansiell etterforskning under kap. fem, da jeg anser dette som et viktig verktøy for politiet til blant annet å kartlegge omfanget

av det straffbare forholdet samt spore opp og beregne utbyttet. I den forbindelse har jeg også valgt å intervju politirevisor Ronny Haldorsen, Hordaland politidistrikt. Han vil i intervjuet gå nærmere inn på betydningen av privatforbruksanalysen ved en finansiell etterforskning ved inndragningen av straffbart utbytte, se under pkt. 5.8.1.

Videre har jeg også valgt å intervju politiadvokat Anne Maria Haarr, som bl.a. vil uttale seg nærmere om hennes erfaring knyttet opp til hvilke beviskrav påtalemyndigheten må ha for øyet i saker som gjelder utvidet inndragning, se under pkt. 5.3.

I sjette kapittel har jeg avslutningsvis foretatt en vurdering av de nye inndragningsbestemmelsene sett opp mot at målet med lovendringen var at inndragning skulle finne stede i flere saker og i større omfang enn før, og således være et sterkt kriminalpolitisk virkemiddel.

2. ALMINNELIG INNDRAGNING ETTER STRL. §34

Strl. §34. "Utbytte av en straffbar handling skal inndras. Ansvarer kan likevel reduseres eller falle bort i den grad retten mener at inndragning vil være klart urimelig. Inndragning foretas selv om lovovertrederen ikke kan straffes fordi han var utilregnelig (§§44 eller 46) eller ikke utviste skyld.

Som utbytte regnes også formuesgode som trer istedenfor utbytte, avkastning og andre fordeler av utbytte. Utgifter kommer ikke til fradrag. Kan størrelsen av utbyttet ikke godtgjøres, fastsetter retten beløpet skjønnsmessig.

Istedenfor formuesgodet kan det inndras et beløp som svarer til formuesgodets verdi eller til en del av verdien. Det kan bestemmes i dommen at formuesgodet hefter til sikkerhet for inndragningsbeløpet.

Inndragning foretas overfor den utbyttet er tilfalt direkte ved handlingen. Det skal legges til grunn at utbyttet er tilfalt lovovertrederen hvis han ikke sannsynliggjør at det er tilfalt en annen."

2.1 Innledning

Strl. §34 er den generelle hovedregelen om inndragning av utbytte, for eksempel inndragning av penger etter salg av narkotika. Inndragning etter denne bestemmelsen er obligatorisk, jfr. ordet: "skal". Inndragning skal således skje hvis vilkårene etter bestemmelsen er til stede og hele utbyttet skal inndras. (Se Ot.prp. nr 8 (1998-99) s.64).

2.2 Vilkårene

Etter strl. §34 er vilkårene for inndragning at det foreligger en straffbar handling. Det er videre et konkretiseringskrav og det må foreligge et utbytte.

2.2.1 Straffbar handling

Etter bestemmelsen må utbyttet stamme fra en "straffbar" handling, og det må bevises at alle straffbarhetsvilkårene er oppfylt. Med straffbar handling menes at alle straffbarhetsvilkårene i utgangspunktet må være oppfylt. I henhold til strl. §34 første ledd tredje punktum gjøres det imidlertid et unntak for kravet om subjektiv skyld samt tilregnelighet. Utbyttet kan således inndras selv om gjerningspersonen ikke kan straffes fordi han eller hun ikke var strafferettslig tilregnelige, jfr. strl. §§44 eller 46, eller ikke hadde utvist nødvendig subjektiv skyld. Lovbestemmelsen setter et krav om at handlingen må utgjøre et lovbrudd, samt at det ikke må foreligge straffrihetsgrunner.

Et eksempel som kan illustrere dette er dersom gjerningspersonen var å anse som sinnssyk, og dermed strafferettslig utilregnelig da han bedro flere fornærmede og klarte å få overført store summer fra disse til sin egen konto. Her kan utbyttet inndras selv om gjerningspersonen ikke kan straffes for bedrageriene. Bakgrunnen for dette unntaket er at inndragning ikke er straff i staffelovens forstand og at det derfor vil stride mot et grunnleggende rettferdighetskrav om ikke gjerningspersonen blir fratatt vinningen som er forårsaket av straffbare handlinger.

2.2.2 Konkretiseringskrav

Bestemmelsen i strl. §34 krever at det må konkretiseres hvilken straffbar handling utbyttet stammer fra, jfr. ordet "en" i første ledd første punktum. I motsetning til strl. §317, er det ikke nok å påvise at utbyttet stammer fra en eller annen straffbar handling. Utbyttet må kunne tilbakeføres til en individualisert straffbar handling. Det er bare ved fortsatte forbrytelser at det er gjort unntak fra dette konkretiseringskravet, da det her ikke kreves at samtlige handlinger som er gjort i tidsrommet for den fortsatt forbrytelse er identifisert. Av den grunn kan det heller ikke kreves at utbyttet blir identifisert.

2.2.3 Årsakssammenheng

Bestemmelsen krever også at det må foreligge årsakssammenheng mellom den straffbare handling og det oppnådde utbytte, jfr. ordet "av". I en dom inntatt i Rt. 1999 s. 30, som gjaldt salg av narkotika, la Høyesterett til grunn at kravet til årsakssammenheng ikke var oppfylt. Her var det beslaglagte beløpet på kr. 100.000,-, men Høyesterett fant det bevist at domfelte kun hadde solgt amfetamin for kr. 20.000,-, noe som tilsvarte salg av ca. 20 gram amfetamin. Inndragningsbeløpet ble derfor satt til kr. 20.000,- fordi det ikke var årsakssammenheng mellom det resterende beløp på kr. 80.000,-, og den straffbare handling. (se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 26 og s. 27.)

I de tilfellene påtalemyndigheten ikke klarer å påvise hvilken straffbar handling utbyttet stammer fra, men kan bevise at utbyttet er ulovlig, kan det være hensiktsmessig for påtalemyndigheten å ta ut tiltale for overtredelse av strl. §317 samt legge ned påstand om inndragning med hjemmel i strl. §35 første ledd annet alternativ. Dette fordi strl. § 317 ikke har noe krav om at det må konkretiseres hvilken handling det hvitvaskede utbyttet stammer fra. Utbyttet som har vært gjenstand for hvitvasking (eller såkalt corpus delicti), kan dermed inndras etter strl. § 35 første ledd annet alternativ, se nærmere under pkt. 3.3.

2.2.4 Utbytte

I de nye inndragningsbestemmelsene ble "vinning" erstattet med "utbytte". Etter strl. §34 annet ledd forklares det nærmere hva som menes med utbytte. Med "utbytte" menes enhver fordel som er oppnådd ved den straffbare handlingen. Utbyttebegrepet dekker nå det som tidligere ble omfattet av vinningsbegrepet, men ble noe utvidet i forhold til dette begrepet. Utbyttet kan være penger, for eksempel salgssummen for narkotika, men det kan også være gjenstander. Endringen til begrepet "utbytte" skulle for det første signalisere klarere (enn begrepet "vinning") at det er bruttoutbyttet som skal inndras. (Se Ot.pr.nr.8 1998-1999 s. 16.) Videre talte hensynet til skandinavisk rettsenhet for å bruke begrepet "utbytte," da både de svenske og danske reglene bruker utbyttebegrepet. Videre ble det påpekt at fordi strl. §317 også retter seg mot utbytte, ville det være naturlig å benytte det samme begrepet. Det går frem av Ot.prp.nr.8 (1998-1999) s. 17 flg.: *"Inndragning og straff for*

heleri/hvitvasking vil ofte være to sider av samme sak, og det kan da være naturlig å benytte de samme begreper."

Etter gjeldende rett er sparte utgifter også en form for vinning. I Ot.prp.nr.53 (1992-1993) s. 12, legges det til grunn at også begrepet "utbytte" i strl. §317 vil dekke tilfeller hvor en straffbar handling har ført til sparte utgifter. Men det overlates til praksis å trekke de nærmere grensene for når sparte utgifter skal anses som utbytte. Det er mulig at sparte utgifter ikke vil bli ansett som utbytte i like stor utstrekning som ved inndragning. Etter departementets syn utelukker ikke dette at utbytte også brukes i inndragningsbestemmelsen. Departementet foreslår etter dette å bruke utbyttebegrepet, men det er gåt frem av proposisjonen at det ikke er meningen å foreta noen realitetesendring i forhold til gjeldende rett eller utvalgets forslag.

Det er ikke et absolutt krav at fordelen har økonomisk verdi selv om dette ofte vil være det normale. Som det ble fremhevet i proposisjon ovenfor, kan også innsparing regnes som innbytte. Det kan også være ting som ikke har lovlig økonomisk verdi, for eksempel falske pengesedler.(Se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 33.) En viktig endring er det at også utbytte fra skattesvik kan inndras. Dette er slått fast av Høyesterett i en avgjørelse inntatt i Rt. 1997 s. 1637 og Høyesteretts kjennelse av 29. juni 1998. Utbytte fra skatte-og avgiftsunndragelser (besparelser) kan nå inndras selv om lovbyteren også kunne fått utbyttet inndratt ved for eksempel etterberegning av skatt/avgift med tillegg av renter. Det fremgår på s. 65 i proposisjonen at hvis skatten eller avgiften betales av lovbyteren senere, kan retten etter krav fra domfelte redusere inndragningen tilsvarende i tråd med strl. §37d tredje ledd.

I strl. §34 annet ledd første punktum nevnes tilfeller som skal likestilles med utbytte. Et formuesgode som trer i stedet for utbytte, regnes derfor også som utbytte. Hvis et narkotikaparti er betalt med for eksempel en bil, og bilen selges, vil salgssummen være utbytte. I motsetning til tidligere vil aksjeutbyttet også regnes som utbytte dersom utbyttet investeres i aksjer. Likestilt med utbytte regnes etter annet ledd første punktum formuesgoder som trer i stedet for utbytte. Altså skal surrogatet for det opprinnelige utbyttet regnes som utbytte. Omfattet av begrepet utbytte er også ting som utbyttet er

forvandlet eller omgjort til. Videre skal avkastning og andre fordeler regnes som utbytte, herunder avkastning og andre fordeler av surrogatet til utbyttet.

2.2.5 Utbytte må være oppnådd

Det er m.a.o. ikke tilstrekkelig at handlingen kunne gitt utbytte, det må være oppnådd, dvs. mottatt. Dette temaet var fremme i saken inntatt i Rt. 1995 s. 542.

Saken dreide seg her om to menn, som ble idømt ubetinget fengsel i henholdsvis fire år, og to år og tre måneder for innførsel av fem kilo hasj. En av dem også for forsøk på innførsel av ytterligere 4,9 kilo (strl. §162, annet ledd, jfr. første ledd, jfr. femte ledd). Høyesterett kom til at siden det ikke forelå bevis for salg av stoffet var det ikke oppnådd vinning som kunne gi grunnlag for inndragning etter strl. §34. Heller ikke kunne det foretas verdikonfiskasjon etter strl. §35 tredje ledd, fordi dette forutsetter at tingen har legal verdi, noe narkotika ikke har.

2.2.5 Hos hvem kan det foretas inndragning

Etter strl. §34 fjerde ledd skal inndragningen skje overfor den utbyttet har tilfalt direkte.

Det betyr at det sentrale her nå er hvem som har oppnådd utbyttet, ikke hvem som er gjerningspersonen. (Se Dyrnes, Inndragning 2003, s.50). Det er videre nok at mottakeren faktisk har oppnådd utbyttet. Når personen kan råde over det som en eier anses utbyttet som tilfalt vedkommende. Dersom det er tilfeller der det er vanskelig å avgjøre hvem som utbyttet har tilfalt vil det ofte være naturlig å se nærmere på hvor nær tilknytning det er mellom den straffbare handlingen og mottagelsen av utbyttet. (Se Matningsdal, Inndragning, 1987 s. 347). Eksempelvis vil det ved en spritsmuglersak med flere bakmenn ha betydning om det direkte salget av smuglerspriten har blitt fordelt til hver enkelt bakmann. Sammenhengen mellom mottagelsen og utbyttet og den straffbare handling vil her ha så nær tilknytning at man vil si her at utbyttet er tilfalt hver enkelt bakmann direkte ved handlingen. (Se Dyrnes, Inndragning 2003, s.51)

Bestemmelsen i strl. §34 fjerde ledd er nå en presumpsjonsregel. Dette fremgår av Ot.prp.nr.8 (1998-99) s-18). Det vil si at hvis gjerningsmannen ikke klarer å sannsynliggjøre at utbyttet ikke er hans, skal det legges til grunn at det er gjerningsmannens

sitt utbytte. (Se nærmere om dette under behandlingen av strl. §34a, der inndragningen går i videre utstrekning enn det strl. §34 gir adgang til.) Denne presumpsjonsregelen ligner litt på en omvendt bevisbyrderregel på dette området i den alminnelige inndragningsregelen. Videre vil regelen om at ansvaret kan reduseres eller falle helt bort imidlertid også gjelde her. Det går videre frem av proposisjonen på s. 67 at det ikke at den andre navngis eller identifiseres på annen måte. Det er tilstrekkelig her at lovbryteren gjør det sannsynlig at det ikke er han selv som har oppnådd utbyttet. Videre fremgår det av proposisjonen at når flere har vært med på den straffbare handlingen, men påtalemyndigheten bare kjenner en av dem, kan presumpsjonsregelen medføre at solidaransvar. Tilsvarende gjelder der flere har vært sammen og det er like sannsynlig at utbyttet kan ha blitt mottatt av hver av dem. Hver enkelt deltager kan da gjøres solidarisk ansvarlig for inndragningskravet.

Et eksempel fra rettspraksis på hvordan regelen var før presumpsjonsregelen kom ved lovendringen, er inntatt i Rt. 2000 s. 1734. Saken gjaldt omsetning av narkotika. Domfelte ervedret 3 kilo amfetamin og opptrådte på vegne av en ikke kjent oppdragsgiver.

Høyesterett uttaler om dette følgende på s. 1737:

"Med hensyn til påtalemyndighetens anke over inndragningen bemerker jeg at slik straffeloven §34 lød på gjerningstiden, forutsatte inndragning at det var «oppnådd» en vinning. Inndragning kunne dessuten bare skje hos den som vinningen hadde «tilfalt direkte ved handlingen». Den nye bestemmelsen i §34 fjerde ledd 2. punktum som fastsetter at det «skal legges til grunn at utbyttet er tilfalt lovovertrederen hvis han ikke sannsynliggjør at det er tilfalt en annen», kommer ikke til anvendelse. Inndragning er dermed avskåret i den utstrekning det må legges til grunn at A har opptrådt for andres regning...

Inndragningen må begrenses til det vederlaget A har oppnådd ved salg for egen regning."

3. STRAFFELOVEN §35

Strl. §35. "Ting som er frambrakt ved eller har vært gjenstand for en straffbar handling, kan inndras såframt det finnes påkrevd av hensyn til formålet med den bestemmelse som setter straff for handlingen. Som ting regnes også rettigheter og fordringer. Regelen i §34 første ledd tredje punktum gjelder tilsvarende.

Det samme gjelder ting som har vært brukt eller bestemt til å brukes ved en straffbar handling.

Istedenfor tingen kan inndras et beløp som svarer til dens verdi eller en del av verdien. Det kan bestemmes i dommen at tingen hefter til sikkerhet for inndragningsbeløp.

Istedenfor å inndra tingen kan retten treffe bestemmelse om tiltak for å forebygge at tingen blir brukt til nye lovovertridelser."

3.1 Oversikt

Strl. §35 gir hjemmel for inndragning av:

- ting som har vært frembrakt ved en straffbar handling, altså produktet.
- ting som har vært gjenstand for en straffbar handling, altså handlingens gjenstand.
- ting som har vært brukt eller bestemt til å brukes ved en straffbar handling, altså redskapet eller hjelpemidlet.

Uttrykket "ting" omfatter løsøre, penger, levende dyr og fisk, fast eiendom, mv. Dette gjelder også rettigheter og fordringer, herunder muntlige fordringer (se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 90.). Det er ikke noe krav om her at tingen må ha økonomisk verdi. (Se Matningsdal og Bratholm, Straffeloven, Kommentartutgave, 2. utg. 2003, s. 259.)

Men det er et vilkår for at inndragning skal finne sted at gjerningspersonen har overtrådt et straffebud og at ingen straffrihetsgrunn foreligger. Det siste betyr at hvis gjerningspersonen var utilregnelig eller ikke utviste skyld, er ikke vilkåret oppfylt.

Strl. §35 er fakultativ, jfr. ordet "kan". Inndragning kan skje selv om de subjektive straffbarhetsvilkårene ikke er oppfylt, jfr. første ledd siste punktums henvisning til strl. § 34 første ledd, tredje punktum. Videre kan inndragning etter bestemmelsen bare foretas dersom hensynet til den bestemmelse som setter straff for handlingen gjør dette påkrevet. (Se Ot.prp.nr.8 (1998-99) s. 69). Det er derfor rettens oppgave å foreta en konkret vurdering for å avgjøre om inndragning skal finne sted eller om inndragningskravet skal

nedsettes. Her vil hensynet til formålet med den bestemmelse som setter straff for handlingen være et viktig moment ved vurderingen. Videre vil hensynet til en effektiv håndhevelse av det aktuelle straffebudet samt en vurdering av rimeligheten av å foreta inndragning i det konkrete tilfellet spille inn.

3.2 Inndragning av produktet av en straffbar handling

Det som kan inndras etter strl. §35 første punktum første alternativ, er det direkte produktet av en straffbar handling eller det direkte resultatet av en straffbar handling. Det kreves her at det må være direkte årsakssammenheng mellom den straffbare handlingen og produktet av den. Som eksempler her er falske pengesedler, ulovlig pornografi, narkotika, forfalskede dokumenter mv.

Utenfor faller gjenstander som er ervervet ved en straffbar handling, slik som for eksempel kjøtt fra ulovlig jakt. Dette vil måtte inndras etter strl. §35 første ledd annet alternativ.

I praksis vil det som oftest ikke bli påstått inndragning av det direkte produktet i slike straffesaker av påtalemyndigheten, da det er meget sjeldent at gjerningspersonen protesterer mot at dette inndras uten videre. Politi og påtalemyndighet vil derfor som regel inndra dette uten å nedlegge en formell inndragningspåstand i retten.

3.3 Inndragning av handlingens gjenstand (corpus delicti).

Strl. §35 første ledd annet alternativt retter seg mot ting som gjerningspersonen har hatt befatning med. Tingen er her i utgangspunktet lovlig, men siden den har vært gjenstand for en straffbar handling kan den inndras. Som eksempler her er inndragning av en bil som er blitt benyttet til smugling av sprit, eller som er blitt benyttet ved flere gangers promillekjøring. I Høyesteretts avgjørelse inntatt i Rt. 1993 s. 685, måtte domfelte tåle inndragning av to biler etter å ha blitt domfelt syv ganger for promillekjøring, samt domfelt for 18 kjøring uten gyldig førerkort.

Etter dette alternativet skal også utbytte som har vært gjenstand for hvitvasking inndras. (Se Matningsdal, Inndragning, 1987, s.267).

Dette ble slått fast i en prinsipiell viktig dom fra Høyesterett, som er inntatt i Rt. 1996 s. 703. Her var forholdet at ble tidligere ustraffede menn idømt fengselsstraffer for omsetning

av heroin, og den ene også for to helerier. Dom på inndragning av en del beslaglagte gjenstander angivelig knyttet til det ene heleriet, jfr. strl. §35 og §37d, ble delvis opphevet da lagmannsretten ikke hadde drøftet om de enkelte beslag hadde den nødvendige tilknytning til heleriet.

Høyesterett uttalte på s. 704 flg.: *"Jeg bemerker at tiltalen for heleri gjaldt verdigjenstander for til sammen ca. kr. 150.000,- bl.a. videokamera, fotoapparat, diverse gullsmykker og gullur, som var utbytte av en straffbar handling. Slik var også gjenstanden for heleriet beskrevet i spørsmålsskriftet til lagretten... I og for seg kunne dette ikke være til hinder for at lagmannsretten tok inndragningspåstanden til følge for disse gjenstandene etter straffeloven §35 hvis den fant at de hadde den nødvendige tilknytning til heleriet.."*

Her var utbyttet, (de beslaglagte gjenstandene), oppnådd gjennom den straffbare handlingen, og det forlår derfor årsakssammenheng mellom hvitvaskingshandlingen og utbyttet. Utbyttet ble derfor inndratt etter strl. §34 første ledd annet alternativ.

3.4 Inndragning av redskapet til en straffbar handling

Det som kan inndras etter annet ledd i bestemmelsen er enten:

- ting som er brukt ved en straffbar handling

eller

- ting som er bestemt til å brukes ved en straffbar handling

Med dette alternativet tenkes det særlig på ting som vanligvis brukes til lovlige formål, men som for lovbrysteren brukes som redskap eller hjelpemiddel for gjennomføringen av den straffbare handling. Her kan nevnes som eksempel inndragning av våpen som er brukt til legemskrenkelser, pc til å produsere pengesedler med, bil eller båt som er blitt brukt til å smugle narkotika i, eiendom som er blitt brukt som lagerlokale for smuglervarer, og penger som er bestemt brukt til å forberede eller gjennomføre en terrorhandling (jfr. strl. §147b). Et eksempel fra rettspraksis som er illustrerende her er inndragningen av en datamaskin som ble brukt til databedrageri, jfr. Rt. 1995 s.1872.

I denne saken ble en 23-årig tidligere ustraffet mann idømt 15 dager betinget fengsel, en ubetinget bot på kr. 2.000,- samt inndragning av datamaskin (jfr. strl. §35) for overtredelse av strl. §145, §270 og §317. Han hadde på ulike måter koblet seg inn på telefonlinjer, og

brukt disse slik at andre ble belastet for tellerskrittene. Han klarte også å skaffe seg adgang til andres dataanlegg og påvirket andres dataprogrammer.

Et annet eksempel er avgjørelsen inntatt i Rt. 2005 s. 897, der saken gjaldt inndragning av et stereoanlegg. Dette var brukt ved en omfattende og vedvarende fredsforstyrrelse, stort sett nattetid, i et boligfelt, jfr. strl. §35 andre ledd. Også ski og staver som er brukt for å komme seg frem til en ulovlig demonstrasjon i strid med strl. §353 kan også inndras. (Se Rt. 1981 s.1002).

Også ting som er bestemt til å brukes ved en straffbar handling kan inndras etter annet ledd. Her kreves det at det er begått en straffbar handling hvor lovbryteren hadde til hensikt å bruke den aktuelle tingen. Et stempel som er kjøpt inn for å brukes til for eksempel dokumentforfalsking som et ledd i et bedrageri er et eksempel her.

3.5 Inndragning av et beløp som svarer til verdien eller en del av verdien

For at inndragningsbestemmelsene skal brukes mer effektivt og hensiktsmessig, er det bestemt i tredje ledd at det kan inndras et beløp som svarer til tingens verdi eller en del av verdien. Dette vil være aktuelt der tingen ikke kan inndras hos lovbryteren fordi det er andre personer som eier tingen. De profesjonelle lovbryterne setter ofte eiendomsretten til gjenstander pro forma på andre personer for å slippe at disse inndras under straffesaken. Hvis det ikke kan bevises at eieren av tingen her var i ond tro, kan ikke tingen inndras hos vedkommende. Dette går frem av strl. §36 annet ledd. Her kan det istedet foretas hel eller delvis verdiinndragning hos lovbryteren. (Se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 100).

3.6 Rimelighetsvurderingen

For at det skal bli foretatt inndragning etter strl. §35, må det som nevnt over gjøres en avveining mellom ulike hensyn. På den ene siden må retten se på hva som er en rimelig reaksjon i forhold til lovbryteren og på den andre siden se på behovet for en effektiv håndhevelse av straffebudet. Både individualpreventive og allmennpreventive hensyn er relevante ved vurderingen her. (se Matningsdal, Inndragning 1987, s. 322.) Forbrytelsens art og sakens alvor er relevante momenter ved vurderingen her. Våpen, kniver og andre farlige gjenstander som er brukt ved drap, ran, voldshandlinger, og trusler, blir konsekvent

inndratt. Likeledes når man skal inndra for eksempel forfalskede dokumenter, barnepornografi eller hjemmebrent. Bakgrunnen er at dette ville oppfattes som støtende for folk flest. (se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 97 og s. 98.)

Et annet moment som spiller inn i rimelighetsvurderingen er verdien av tingen. I flere avgjørelser fra Høyesterett har momentet at inndragningen har dreiet seg om betydelige verdier for domfelte vært berørt. I avgjørelsen inntatt i Rt. 1995 s. 360, ble en tidligere ustraffet kvinne idømt 30 dager ubetinget fengsel for overtredelse av strl. §222 og strl. §257. Domfeltes bil som inndragningen gjaldt, ble benyttet til og fra det stedet der overtredelsen etter strl. §222 ble begått. Bruken av bilen var meget sentral for muligheten til å begå den straffbare handling. Høyesterett fant at selv om strl. §35 annet ledd ga hjemmel for inndragning, så befant man seg i utkanten av virkeområdet for bestemmelsen. Siden bilen kun var benyttet ved denne ene forbrytelsen, og at bilen etter polske forhold representerer meget betydelige verdier, kom Høyesterett til at inndragning ikke burde skje her.

4. UTVIDET INNDRAGNING ETTER STRL. §34a

Strl. §34a. "Utvidet inndragning kan foretas når lovovertrедeren finnes skyldig i en straffbar handling av en slik art at den kan gi betydelig utbytte, og han har foretatt

- a. en eller flere straffbare handlinger som samlet kan medføre straff av fengsel i 6 år eller mer, eller forsøk på en slik handling, eller
- b. minst én straffbar handling som kan medføre straff av fengsel i 2 år eller mer, eller forsøk på en slik handling, og lovovertrедeren de siste 5 år før handlingen ble begått, er ilagt straff for en handling av en slik art at den kan gi betydelig utbytte.

Forhøyelse av strafferammen ved gjentakelse kommer ikke i betraktning.

Ved utvidet inndragning kan alle formuesgoder som tilhører lovovertrедeren, inndras hvis han ikke sannsynliggjør at formuesgodene er ervervet på lovlig måte. §34 tredje ledd gjelder tilsvarende.

Ved utvidet inndragning overfor lovovertrедeren kan også verdien av alle formuesgoder som tilhører lovovertrедerens nåværende eller tidligere ektefelle, inndras hvis ikke

- a. de er ervervet før ekteskapet ble inngått eller etter at ekteskapet ble oppløst,

- b. de er ervervet minst fem år før den straffbare handling som gir grunnlag for utvidet inndragning, eller
- c. lovovertrederen sannsynliggjør at formuesgodene er ervervet på annen måte enn ved straffbare handlinger som han har begått.

Når to personer bor fast sammen under ekteskapslignede¹ forhold, likestilles det med ekteskap."

4.1 Innledning

Straffeloven §34a er hjemmelen for utvidet inndragning.

Straffelovens bestemmelser om inndragning var gjenstand for delvis revisjon i 1999, og som et ledd i å gjøre reglene om inndragning mer effektive, innførte man denne bestemmelsen som åpner for inndragning av formuesgoder som presumeres å stamme fra *uidentifisert* kriminalitet. Hovedregelen i norsk strafferett er at inndragning bare skal skje dersom påtalemyndigheten kan bevise hvilket konkret lovbrudd utbyttet stammer fra. Bestemmelsen i strl. §34a innførte noe helt nytt i strafferetten idet man innførte en bestemmelse om omvendt bevisbyrde. På visse vilkår må personer som finnes skyldig i straffbare handlinger, som er av en slik karakter at de normalt gir betydelig vinning, selv gjøre rede for ervervet av alle forbruksgoder som innehas og bevise med sannsynlighetsovervekt at dette er gjort på lovlig måte. Det betyr at alt overskytende ut over det lovbrakeren kan sannsynliggjøre er lovlig erverv kan inndras.

4.2 Bakgrunnen for bestemmelsen

Bakgrunnen for bestemmelsen er at det vil virke støtende at personer med kriminell livsstil, og som finnes skyldig i straffbare handlinger av en slik karakter at de normalt gir betydelig vinning, får beholde uforklarlige store verdier, fordi påtalemyndigheten ikke klarer å bevise hvilken straffbar handling verdiene stammer fra. På bakgrunn av handlingene og/eller de verdier lovbrakeren har rådighet over, kan påtalemyndigheten ha en velbegrunnet mistanke om at straffesaken bare er toppen av et isfjell. (Se Ot.prp.nr.8 (1998-1999) s. 20).

I NOU 1996: 21 s. 100, omtaler Utvalget disse tilfellene som inndragning ved uidentifisert kriminalitet eller «utvidet inndragning». På s. 100-101 heter det blant annet: "*Bakgrunnen for denne vurderingen er at praksis gir eksempler på at personer som finnes skyldig i*

straffbare handlinger som er av en slik karakter at de normalt gir betydelig vinning, disponerer en stor formue som ikke kan tilbakeføres til noen konkret straffbar handling. Videre er denne formuen uforklarlig på bakgrunn av hva vedkommende de senere årene har oppgitt som lovlig inntekt...

I slike tilfeller er sannsynligheten gjennomgående stor for at hele formuen er ervervet ved straffbar virksomhet, men dersom det ikke kan bevises noen konkret handling som har gitt vinning, er det i dag ikke hjemmel for inndragning. Vedkommende får dermed beholde sin kostbare bolig, luksusyachten og den eksklusive privatbilen - verdier langt ut over hva som kunne vært finansiert ved ordinære inntekter."

Videre fremheves det at omfanget av den profittmotiverte kriminaliteten er økende og at man med dagens regler ikke vil unngå tilfeller hvor særlig aktive profittkriminelle legger seg opp betydelige formuer på tross av at de flere ganger kan ha blitt idømt strenge straffer. Det påpekes videre at en endring av inndragningsreglene også kan øke muligheten for å berøve "bakmennenes" fortjeneste ved den straffbare virksomheten. Fordi det ofte er den organiserte kriminaliteten som ikke blir avslørt, vil en lovendring her også samsvare bedre med den alminnelige rettsfølelsen.

4.3 Vilkårene for utvidet inndragning

Det fremgår av (NOU 1996: 21) at bestemmelsen skal ramme personer som har en kriminell livsstil. Hvordan dette skal forstås og defineres, kommer til uttrykk i bestemmelsen. Etter strl. §34a første ledd første punktum er grunnvilkåret at lovovertrederen finnes skyldig i "en straffbar handling." Det vil si at også de subjektive straffbarhetsvilkår må være oppfylt før bestemmelsen kommer til anvendelse. Det kreves ikke at gjerningspersonen straffedømmes for at utvidet inndragning skal finne sted, kun at vedkommende blir kjent skyldig. Det betyr at bestemmelsen kan gis anvendelse der hvor det er ilagt straff med straffutmålingsutsettelse og påtaleunntatelse. (Se proposisjonen på s. 27.) Skylden må innbefatte en eller flere forbrytelser som er egnet til å generere betydelig utbytte, og forbrytelsen(e) må ha en nærmere bestemt alvorlighetsgrad, eller være en gjentatt straffbar handling.

4.4 Første tilleggsvilkår, betydelig utbytte.

I NOU 1996: 21 på side 105 tar Inndragningsutvalget opp dette temaet og nevner kriteriet ”betydelig økonomisk skade” etter strl. §270, jfr. §271, som noe som ”kan være retningsgivende” for hva som skal regnes som betydelig utbytte, også med domshenvisninger. I avgjørelsen inntatt i Rt. 1999 s. 1299, som gjaldt grensen mellom simpelt og grovt heleri, ble grensen satt til ca. kr. 75.000,-.(Se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 57). Prinsipielt sett er det viktig her å konstatere at en som utgangspunkt kan legge til grunn de grenser som gjelder sonderingene mellom grove bedragerier eller helerier, når en skal vurdere om utbyttet skal regnes for betydelig eller ikke.

I Ot.pr.nr.8 (1998-1999) på s. 67 i merknadene til lovforslaget om dette uttales det; ”*det vilt være naturlig å ta utgangspunkt i den grensen som Høyesterett har lagt seg på for at en vinningsforbrytelse skal være grov, jfr. for eksempel ”betydelig verdi” i straffeloven §256 om grovt underslag og §258 om grovt tyveri.*”

Ordlyden i strl. §34a sier ”kan gi betydelig utbytte”, og gjenspeiler noe av kjernen i bestemmelsen. Det er grunn til å tro at dersom lovgiver bare villet ramme nettopp det som ”har gitt” et utbytte, så hadde dette blitt formulert som en konkretisert overtredelse som kunne vært inndratt etter reglene om alminnelig inndragning i strl. §34.

Temaet blir også berørt av Inndragningsutvalget og på s. 104 presiseres det ;
”*Formuleringen ”kan gi” betydelig vinning viser at det ikke kreves at det er påvist noen vinning i den konkrete saken.*” (Se NOU 1996: 21).

Etter dette er det tilstrekkelig at det på grunn av lovbruddets art kan oppnås et betydelig utbytte. Her har lovgiver siktet til at det er den generelle sannsynligheten det kommer an på, slik at det betyr at også forsøk omfattes. Men ved forsøkshandlinger vil det jo ikke være oppnådd noe utbytte. Det kreves ikke at det er påvist noen vinning i den konkrete saken eller noen betydelig uforklarlig formue, jfr. ordet ”kan”.

At betydelig utbytte faktisk er oppnådd, er ikke tilstrekkelig til at vilkåret i strl. §34a er oppfylt. Lovbruddet må være av en slik art at det er en generell sannsynlighet for dette. Forsettlig og uaktsomt drap faller dermed utenfor i utgangspunktet fordi utbytte her er lite sannsynlig. (Se Ot.prp. nr 8 (1998-99) s. 27). Men unntak kan tenkes, for eksempel torpedovirksomhet. Der det er bestemmelser i loven som kan brukes til å skule et ulovlig

oppnådd utbytte, vil dette oppfylle vilkåret dersom det her er nærliggende å tro at lovbruddet er begått i en slik sammenheng. Eksempler her er dokumentfalsk og regnskapsovertredelser. (Se NOU 1996: 21 s. 106).

Loven legger her opp til at det må foretas en totalvurdering av den straffbare virksomheten for å avgjøre om vilkåret er oppfylt. Et aktuelt spørsmål her er om det er typen lovbrudd eller det aktuelle lovbruddet, som her må være av en slik art at det kan gi betydelig utbytte. Som det fremgår utredningen på s. 106 vil svaret på om vilkåret her er oppfylt bero på en nærmere vurdering av den handlingen som er begått. Det fremgår av Norsk lovkommentar, Bind 1, 2002, s. 45, note 185, at vilkåret her er knyttet til den konkrete handlingen. Den konkrete handlingen må således være av en slik art at den kan gi betydelig utbytte. (Se Dyrnes, Inndragning, 2003, s. 60). Utvidet inndragning er etter dette dermed uaktuelt ved noen former for vinningskriminalitet, som eksempel innbrudd i en kiosk eller barnehage. Er det et innbrudd i en gullsmedbutikk vil dette normalt tilfredsstille kravet. Trafficing er også en type lovbrudd som innehar de ovennevnte momenter i seg. Også hallikvirksomhet og menneskesmugling vil også være virksomheter som kan generere betydelig utbytte. Poenget er at det her ikke er avgjørende hvilket straffebud som er overtrådt, men hva som "kan være egnet" til å skape betydelig utbytte.

Det er altså potensialet i virksomheten til å skape betydelig utbytte i det konkrete lovbruddet som er det sentrale vurderingstemaet her. Dersom en person dømmes for innførsel av 200 gram amfetamin, men ikke omsetning, vil vilkårene være oppfylt for utvidet inndragning etter strl. §34 nr. 2, fordi denne mengden narkotika fører til domfellelse etter strl. §162 andre ledd med strafferamme på 10 års fengsel. Hvis politiet i en slik sak beslaglegger for eksempel et større kontantbeløp som gjerningsmannen ikke kan bevise stammer fra lovlig virksomhet, kan pengene inndras. Her kan man trekke den slutning at en innførsel av narkotika således innbefatter et forsett om å selge stoffet videre for å skaffe seg et betydelig utbytte. Et annet eksempel her er Agder Lagmannsretts dom av 9. mai 2003,- den såkalte Jonas Wold-saken. Lagmannsretten fant det her bevist at Wold hadde kjøpt 5 kilo hasjisj samt solgt 150 gram heroin og oppbevart 250 gram heroin. Forholdene var av en slik art at de kunne gi betydelig utbytte.

Saken gjaldt også utvidet inndragning etter strl. §34a, og det spesielle i saken var at påtalemyndigheten hevdet at beløpene som fremkom i privatforbruksberegningen var nettobeløpet av utbyttet. Påtalemyndigheten påstod således inndragning på det dobbelte ut fra det syn at Wold måtte ha hatt 100 % fortjeneste på narkotikasalget sitt. Lagmannsretten støttet dette synet, men reduserte inndragningsbeløpet noe. Videre foretok retten en beregning av hvor mye narkotika Wold måtte ha solgt for å ha hatt en omsetning på kr. 1.000.000. Retten fant at en omsetning på dette beløpet tilsvarte ca. 1 kg heroin.

4.5 Annet tilleggsvilkår, "grov eller gjentatt straffbar handling."

I tillegg til at lovbruddet må være av en slik art at den kan gi betydelig utbytte, kreves det at lovbruddet er av en nærmere angitt alvorlighetsgrad. Etter strl. §34a første ledd bokstav a og b, blir de alternative vilkårene til den straffbare handlingen nevnt. Utvidet inndragning kan for det første foretas hvis lovbrøtteren er funnet skyldig i en eller flere straffbare handlinger som samlet sett kan medføre straff av fengsel i 6 år eller mer (bokstav a,) eller der det foreligger gjentagelsestilfeller (bokstav b.) (Se Ot.prp.nr.8 (1998-99) s. 67 og s. 68.) Kravet til grovhet i bokstav a kan lempes hvis det er snakk om gjentatte straffbare handlinger eller forsøk på dette, se bokstav b.

4.5.1 Hva menes med "grov straffbar handling"?

Bokstav a dekker de tilfeller der man finnes skyldig i en eller flere handlinger som kan medføre fengsel i 6 år eller mer. Det fremkommer av lovteksten at det er lengstestrafen av straffebudet som er avgjørende, ikke den i den enkelte sak utmålte straff. Dette fordi lovteksten har formuleringen "kan medføre". Dette er drøftet grundig i proposisjonen på s. 37, som en del av den prinsipielle oppbygningen av bestemmelsen. Dette betyr at selv om et forhold skulle bli regnet som grovt på grunn av størrelsen på den økonomiske skade, som for eksempel et grovt bedrageri, må strafferammen være 6 års fengsel om bokstav a skal benyttes. Alternativet dekker også forsøk selv om strl. §51 bestemmer at forsøk straffes mildere enn fullbyrdet handling. Strafferammen er den samme, og bestemmelsen må forstås som en veiledning til straffeutmålingen i den konkrete sak. I proposisjonen uttales

det at det skal ses bort fra strl. §51, idet den viser til at lovteksten i bokstav a selv inneholder "eller forsøk på slik handling."

Forhøyelse av strafferammen kommer ikke i betraktning her ved gjentakelse, jfr. første ledd, siste punktum. Ved konkurrans er det den samlede strafferamme etter strl. §62 som gjelder. Det går også frem av proposisjonen på s. 68 at det kreves ikke at hvert enkelt lovbrudd som vedkommende er tiltalt for må være av en slik art at de kan gi utbytte. De må samlet sett kunne gi betydelig utbytte. Altså er det den straffbare virksomheten som betyr noe her. Dette innebærer at ved grove narkotika, vinning eller for eksempel dopingforbrytelser vil vilkåret være oppfylt. På s. 133 i utredningen, nevnes det flere eksempler på straffebud som etter sin karakter og strafferamme omfattes av bokstav a for eksempel ran, utpressing og pengefalsk.

4.5.2 Hva menes med "gjentatt straffbar handling"?

I gjentakelsestilfeller etter første ledd bokstav b, kan det foretas utvidet inndragning selv om strafferammen er lavere enn fengsel i 6 år. Det rettslige kravet er at lovbrøyteren har begått minst en straffbar handling som kan medføre fengsel i minst 2 år. Her er det også lengstestrafen og ikke den utmålte straff som er det avgjørende. Eksempler på gjentatt straffbar handling kan være simple vinningsforbrytelser, dokumentfalsk og regnskapsovertredelser. Flere eksempler på forbrytelser og forseelser som oppfyller strafferammekravet nevnes i NOU 1996: 21 s. 136. Det fremgår av utredningen at oppregningen her ikke er uttømmende.

Lovens ordlyd "minst en straffbar handling" skal tas bokstavelig. Det nytter ikke om en står ovenfor flere forskjellige lovbrudd, som etter bruk av konkurransregelen i strl. §62 samlet utgjør en strafferamme på 2 år eller mer. Som det går frem av proposisjonen på s. 37, nevnes kort at "Forhøyelse av strafferammen på grunn av konkurrans har ikke betydning etter bokstav b, mens forsøk bedømmes på samme måte som etter bokstav a."

I tillegg må lovbrøyteren i de siste 5 år før siste handling ble begått, ha vært ilagt straff for en handling av en slik art at den kan gi betydelig utbytte. Odelstingsforslaget skriver på s. 37 at om reaksjonen på den tidligere handling var straffutmålingsutsettelse eller påtaleunntatelse, bør dette ikke kunne danne grunnlag for utvidet inndragning etter 2-års

regelen: Dette begrunnes med at om en slik reaksjon har vært anvendt, ville overtredelsen ha vært så mild, at det ville virke urimelig at dette skulle danne grunnlag for utvidet inndragning. Dette fastholdes også i kommentarene til lovutkastet i Odelstingsforslaget s. 68, der det videre står at forståelsen av "ilagt" straff, skal være ved forelegg eller dom. Det er imidlertid uvesentlig hvilken straff som er ilagt, eller om den er fullbyrdet eller ikke, men den må altså ha vært av en slik art at den kan gi betydelig utbytte. Når det gjelder beregningen av 5-årsfristen starter den fra lovbryteren ble ilagt straff for den første handlingen. I utredningen på s. 136, er det beskrevet nærmere om denne fristberegningen. Her står det at fristen løper fra den dagen dommen er rettskraftig og ved forelegg fra vedtakelsestidspunktet. Tidspunktet for når fristen avbrytes er når siste handling blir begått, altså gjerningstidspunktet. Det er grunn å merke seg at det første lovbruddet også må være av en slik art at det kan gi betydelig utbytte. Det betyr at krav til betydelig utbytte gjelder både for det første lovbruddet og det siste. I motsetning til det siste lovbruddet er det for det første lovbruddet ikke stillet noen krav til strafferammen.

4.6 Primærgruppen

Strl. §34a er i utgangspunktet en "kan" regel. I Ot.prp.nr.8 (1998-99) på s. 68 uttales det: *"Det er primært personer med kriminell livsstil som forslaget tar sikte på å ramme. Utvidet inndragning bør særlig foretas når det - på bakgrunn av det aktuelle lovbruddet sett i sammenheng med utbyttets størrelse, sannsynligheten for stort utbytte og/eller uforklarlige verdier på lovbyterens hånd - er en velbegrunnet mistanke om at den oppklarte kriminaliteten bare er en del av den kriminaliteten som er begått, og hvor det er rimelig og velbegrunnet å stille krav om at lovbyteren sannsynliggjør at formuen er lovlig ervervet."*

Lovgivers intensjon var å gjøre inndragning av utbytte til et mer effektivt virkemiddel mot profittmotivert kriminalitet. Videre går det frem av Odelstingsforslaget at retten og påtalemyndigheten må bruke bestemmelsen om utvidet inndragning mer aktivt. Det vil si at bestemmelsen bør brukes der det virker mistenkelig at gjerningsmannen har bygget opp sin formue på kriminell virksomhet. Det kan også være sannsynlig at den oppklarte kriminaliteten bare er en del av den kriminaliteten som virkelig er begått. Retten og

påtalemyndigheten kan da gjennom strl. §34a kreve et rimelig og velbegrunnet svar der gjerningsmannen må sannsynliggjøre at formuen er lovlig ervervet.

Rettspraksis har etter hvert trukket opp grensene og sonderingene mellom primærgruppen med kriminell livsstil, og andre, i de tilfeller der vilkårene etter lovens ordlyd er oppfylt. Høyesterett har til nå i til sammen tre avgjørelser behandlet spørsmålet vedrørende utvidet inndragning. En ny dom om dette tema ventes fra Høyesterett en av dagene i den såkalte Ma-saken. I Borgarting Lagmannsretts dom av 25.06.2006, ble Ma dømt til 7 års fengsel for narkotikaforbrytelser, hvitvasking m.m. Retten fant at ingen del av hennes formue kunne anses ervervet på lovlig måte og hun ble dømt til å tåle utvidet inndragning etter strl. § 34a for til sammen kr. 6,8 mill. Retten fant at Ma befant seg i primærgruppen som bestemmelsen hadde ment å ramme og at hun hadde en kriminell livstil. I retten hadde Ma bevisbyrden for at hennes formue var lovlig ervervet.

Ma forklarte at hennes formue kom fra prostitusjon, salg av vesker og klær, gaver, forsikringssum mv. Spørsmålet var her skulle ta i betraktning disse beløpene hun hevdet var sanne og som ikke var oppgitt til ligningsmyndighetene. Retten bygget på revisors privatforbruksberegning som viste en underdekning i hennes økonomi på kr.3,4 mill., og at det etter sikker rettspraksis, bl.a. Rt. 1999 s. 30, var hennes brutto vinning som skulle inndras. Retten viste så til at Ma var dømt for befatning med narkotika og at bruttoavansen ved omsetning av narkotika er 100 % fortjeneste. Inndragningsbeløpet ble derfor satt til kr. 6,8 mill. Det blir her spennende å se om Høyesterett lar dommen bli stående. Etter min vurdering er strl. § 34a anvendt feil her. Siden retten fant at vilkårene for utvidet inndragning var tilstede burde retten inndratt alle formuesgodene på Mas hånd . Når det gjelder formuesgoder hos lovovertrederen står det om dette i NOU 1996:21 på s. 134 flg: *”Inndragningen kan omfatte alle formuesgoder domfelte eier på domstidspunktet”*.

Etter mitt skjønn burde man i dommen ikke satt noe beløp på kr.6,8 mill som tak for inndragningssummen, men inndratt alt hun eier. Under ankeforhandlingen i Høyesterett, ble dette fremholdt av aktor, og det blir spennende å se hva Høyesterett bestemmer seg for. (Intervju med Anne Maria Haarr.)

To av de nevnte Høyesterettsdommene anses som svært relevante i forhold til de som faller utenom primærgruppen med kriminell livsstil.

En av avgjørelsene fra Høyesterett kan sies å ligge i kjerneområdet for bestemmelsen om utvidet inndragning etter strl. §34a, og er inntatt i Rt. 2003 s.1096.

Her blir grensen mellom primærgruppen med kriminell livsstil trukket opp. I denne saken ble gjerningsmennene, som var et ektepar, dømt til blant annet inndragning av ca. 2 millioner kroner. De domfelte ble tatt for salg av ca. 5 kg heroin. Videre hadde de også omfattende trygdebedragerier, der de hadde drevet pizzarestauranter uten å opplyse Trygdeetaten om dette. De hadde bygget seg opp en formue som besto i blant annet leiligheter i Norge og Spania, samt innbo med luksuriøst preg. Som det fremgår av dommen under pkt. (11), hadde politirevisor ved hjelp av en privatforbruksanalyse, (se mer under pkt. 5), lagt til grunn at i årene 1997-1999 var det overforbruk i forhold til inntektene i perioden på minst 2 millioner kroner. Høyesterett drøfter så betydningen av forbruksanalysen til påtalemyndigheten, og finner at denne betraktningssmåte er godt forenlig med loven.

Under pkt. (12) uttales det: *"Formuesoppbygningen kan ikke anses som lovlig når lovlige inntekter ikke er større enn det som går med til forbruk. Jeg viser til utvalgsutredningen som lå til grunn for bestemmelsen i §34a".* Deretter viser Høyesterett til NOU 1996: 21 der dette spørsmålet er særlig drøftet på s. 10. *"Dersom de lovlige inntektene ikke overskrider hva som medgår til normalt forbruk, bør hele formuen regnes å være ervervet ved straffbar virksomhet. Noen forholdsmessig fordeling på lovlig og ulovlig erverv bør ikke skje."*

Høyesterett viser til at dette også er nevnt i Ot.prp.nr.8 (1998-99) på s. 69, og konkluderer med at det foreliggende tilfelle må sies å ligge i kjerneområdet for bestemmelsen i strl. §34a. Videre ville bestemmelsen mistet mye av sin effektivitet hvis man ikke godtok en slik betraktningssmåte som påtalemyndigheten har brukt her.

Det er et viktig og sentralt prinsipp i strl. §34a som Høyesterett drøfter her. Ofte vil tilfellet nettopp være at lovbrysterer kan ha hatt noen inntekter fra lovlig virksomhet som blandes med de inntektene som stammer fra ikke-lovlige inntekter.

I Høyesteretts avgjørelse inntatt i Rt. 2003 s. 897, var det sentrale spørsmålet om domfelte kunne sies å ligge innenfor primærgruppen, og dermed om utvidet inndragning burde benyttes. Saken gjaldt utvidet inndragning av utbytte fra narkotikaomsetning, erverv av 1927 gram hasjissj. Selv om domfelte i saken ikke ble ansett å tilhøre primærgruppen for

hvem utvidet inndragning skulle foretas overfor, kom flertallet gjennom en grundig drøftelse frem til at utbyttet allikevel skulle inndras. Høyesteretts kjennelse ble avsagt under dissens 4-1, og flertallet i Høyesterett uttalte under pkt. (20):

"Formålet med bestemmelsen om utvidet inndragning i straffeloven §34a var særlig å effektivisere tiltakene mot den organiserte kriminaliteten, og det jeg har gjengitt fra forarbeidene, viser at domfelte i vår sak neppe kan sies å tilhøre den primære målgruppen, jf. henvisningen til personer med "kriminell livsstil." Høyesteretts flertall konkluderte at utvidet inndragning også kan foretas overfor personer som faller utenfor primærgruppen, og at det ville stride mot den alminnelige rettsoppfatning om ikke inndragning skulle skje. Etter en konkret drøftelse fant Høyesterett at de to generelle vilkår for inndragning forelå. Dette var for det første at straffebudets art som vedkommende var funnet skyldig i kunne medføre fengsel i 6 år eller mer, jfr. strl. §34a første ledd bokstav a, samt at handlingen må være av en slik art at den kan gi betydelig utbytte. Se pkt. (14) i dommen. Deretter viste Høyesterett til at når vilkårene foreligger så er det opp til rettens skjønn om slik inndragning skal foretas, jfr. "kan" i lovens ord.

Under henvisning til lovforarbeidene, lovgivers intensjon og at formålet med bestemmelsen var å effektivisere tiltakene mot den organiserte kriminaliteten, finner Høyesterett allikevel at inndragning bør foretas. Det ble også vist til at heller ikke forarbeidene gir støtte for at utvidet inndragning utelukkende skal kunne foretas overfor primærgruppen (se pkt. (20) i dommen.) I den forbindelse la flertallet stor vekt på at domfelte hadde engasjert seg i straffbar virksomhet med et betydelig økonomisk potensiale samt at inndragningen var begrenset til de pengesedler som ble beslaglagt. Det er også grunn til å merke seg at Høyesterett påpeker her at domstolen, ved utøvelsen av skjønnnet, må utvise varsomhet med hensyn til omfanget av inndragningen når man befinner seg utenfor den primære målgruppen for utvidet inndragning.

Det er også interessant å se nærmere på de vurderingene mindretallet foretok med hensyn til å anvende strl. §34a utenfor sitt kjerneområde. Mindretallet var enig i at uttalelser i forarbeidene som kunne tale for at bestemmelsen også kunne gis anvendelse der lovbryteren ikke befinner seg innenfor primærgruppen. Mindretallet viste til at begrepet "kriminell livsstil" var for upresist til at dette kunne gi noen klare retningslinjer for når

bestemmelsen burde anvendes. På den bakgrunn fryktet mindretallet at påtalemyndigheten ville kunne misbruke ordningen med utvidet inndragning ved å fremme flere inndragningssaker etter §34a. Dette fordi sakene da ville være enklere å håndtere for påtalemyndigheten bevismessig enn etter hovedregelen i §34, og at en slik praksis således ville stride mot lovgivers intensjon med bestemmelsen.

Høyesteretts avgjørelse inntatt i Rt. 2004 s. 1126, gir et godt eksempel på bruk at utvidet inndragning mot et bestemt pengebeløp. Saken var her at en mann var dømt for oppbevaring av narkotika, men frifunnet for omsetning av et visst pengebeløp. Spørsmålet var om et tilsvarende beløp likevel kunne inndras, jfr. strl. §34a.

På bakgrunn av effektivitetshensynet kom Høyesterett til at det ikke kunne oppstilles et strengere beviskrav enn sannsynlighetsovervekt for at inndragningsgjenstanden tilhørte lovovertrederen, jfr. §34a annet ledd. Høyesterett uttalte seg slik om hva som kan være gjenstand for inndragning etter denne bestemmelsen (pkt. 21):

"Etter paragrafens annet ledd første punktum kan alle formuesgoder som tilhører lovovertrederen inndras. Dette gjelder både formuesgoder som vedkommende erkjenner å eie, og formuesgoder som retten finner bevist tilhører lovovertrederen. Inndragning er imidlertid avskåret i den utstrekning lovovertrederen sannsynliggjør at formuesgodet er ervervet på lovlig måte. Bevisbyrden for lovlig erverv er lagt på lovovertrederen."

Høyesterett drøftet deretter nærmere beviskravet, og fastslo ut fra en tolkning av lovteksten og forarbeider at utvidet inndragning i utgangspunktet kan omfatte alt som tilhører lovbryteren. Dette gjelder både formuesgoder som lovbryteren erkjenner at han eier, og formuesgoder som retten finner bevist at tilhører lovbryteren, men som proforma er overført til en annen. Videre hentet Høyesterett også støtte for sitt syn i avgjørelsen i Rt. 2002 s. 91, som gjaldt kjæremål over beslag etter strpl. §203, jfr. strl. §34a, der Høyesteretts kjæremålsutvalg uttalte at *"det må være en forutsetning for at gjenstander som antas å kunne inndras etter denne bestemmelsen, skal kunne beslaglegges, at det er sannsynlighetsovervekt for at gjenstandene tilhører siktede."*

Deretter gikk Høyesterett over til å drøfte nærmere påtalemyndighetens bevisbyrde i slike saker, og fastslo at det er påtalemyndigheten som utvilsomt har tvilsrisikoen for at formuesgodene tilhører lovovertrederen, samt at det bare er krav om

sannsynlighetsovervekt her for at tiltalte virkelig er eier. Det er viktig å merke seg at Høyesterett påpekte her at dette ikke innebærer at påtalemyndigheten skal føre bevis for at vedkommende er skyldig i noen straffbar handling med tilknytning til formuesgodene som påstås inndratt. Dette fordi et slikt krav ville innebære at ordningen med utvidet inndragning da ville mistet mye av sin effektivitet som begrunnet innføringen av bestemmelsen.

Som det fremgår av dommen foretok Høyesterett deretter en konkret helhetsvurdering av om utvidet inndragning burde foretas i dette tilfellet. Høyesterett påpekte at man her stod overfor et grensetilfelle med hensyn til om inndragning burde finne sted og viste også til avgjørelsen i Rt. 2003 s. 897.

Høyesterett kom så under tvil til at det her burde foretas utvidet inndragning. Dette fordi domfelte var dømt for straffbar virksomhet med betydelig økonomisk potensial, og at inndragningen gjaldt et større, bortgjemt pengebeløp som ble funnet hos domfelte uten at han har gitt noen troverdig forklaring på hvor pengene stammet fra. Høyesterett viste også til at hensynene bak ordningen med utvidet inndragning også talte for at inndragning burde finne sted, selv om domfelte ikke tilhørte den primære målgruppen.

4.7 Momenter ved vurderingen

Høyesteretts dom inntatt i Rt. 2003 s. 897, viser at formålsbetraktninger har stor betydning for vurderingen av om inndragning bør foretas. Her vil flere momenter ha betydning.

4.7.1 Det aktuelle lovbruddet

Ved enkelte saker er det tegn som tyder på at lovbrysteren har gjort annen kriminalitet tidligere, som også kan ha skapt fortjeneste av vesentlig grad. Dyrnes skriver på s. 70 at noen lovbrudd i seg selv er en indikator på kriminell livsstil. I utredningen nevnes det at enkelte lovbrudd nærmest er en indikasjon på en kriminell livsstil. Dette kan være i form av å ha et distribusjonsapparat klart, gjennom innsikt og kjennskap i miljøer hvor dette er sosialt akseptert, og gjerne utbredt. Å ha dette, kan være et signal om at en har "vært i bransjen før". På s. 110 i utredningen nevnes det eksempel på lovbrudd som for eksempel befatning med "et meget betydelig kvantum av alkoholholdig drikke" jfr. alkohollovens

§10-1. Også befatning med større narkotikakvantum og hvitvaskingssaker er straffbare handlinger av en slik karakter som normalt gir betydelig vinning.

I Høyesteretts avgjørelse inntatt i Rt. 2003 s. 897 under pkt. (19), viste Høyesterett til at domfelte i forbindelse med ervervet av 1927 gram hasjisj nettopp hadde drevet med straffbar virksomhet som innebar et betydelig økonomisk potensiale.

Saker med betydeligs økonomisk potensiale er erfaringsmessig saker der erfarne kriminelle personer viser profesjonell planlegging og organisering for å oppnå størst mulig vinning. Her bør det alltid foretas en finansiell etterforskning med tanke på utvidet inndragning.

Videre bør det også sees hen til måten den straffbare handlingen er gjennomført på. Dette vil kunne fortelle noe om en innehar kunnskap som kan tyde på at en fra tidligere har høstet erfaring gjennom kriminalitet som ikke er oppklart. Dette kan eksempelvis ved smugling være alt fra transportmetoder ved å benytte sjeldent kontrollerte ruter, ulike måter varer blir skjult på i kjøretøyer, og dekkoperasjonen som transporten gjerne bærer preg av å være. Et profesjonelt preg kan tyde på at en har kriminell erfaring skapt gjennom en kriminell livsstil. Det å ha innlatt seg på forholdsvis store investeringer før videresalget kan starte, er gjerne også noe som kan tyde på et fast forbrytersk forsett. Både ved å eksempelvis skaffe midlene til veie, og videre med vilje "satse" eller investere pengene med den risiko det kan innebære. Dyrnes skriver på s. 70, "deltagerne er sjelden personer uten kriminell erfaring. Deres lojalitet ligger hos det kriminelle miljøet, og det er lite trolig at bakmenn tar sjansen på å benytte personer uten "referanser." Dette viser ofte hvordan lovbyrteren tenker, det forbryterske forsettet og graden av profesjonalitet og utspekulerthet. Dette ble fremhevet i den såkalte Ma-dommen, som er omtalt foran under pkt. 4.6. Retten uttaler her på s. 17 at; *"Domfelte fremstår som en svært hardkokt yrkeskriminell. De forhold hun skal domfelles for, er alle nøye planlagte og utført på en særdeles profesjonell måte."*

4.7.2 Flere lovbrudd

Om domfelte tidligere er straffet for kriminalitet som har eller kunne gitt betydelig utbytte, såkalt profittmotivert kriminalitet, skal dette også tillegges vekt. Her vil også lovbruddets

grovhet og gjennomføring spille inn i vurderingen. Også tidsaspektet, altså hvor lenge er det siden lovbruddet fant sted kan ha betydning her. Disse momenter gir samlet sett retten et inntrykk av domfeltes forbryterske sinnelag, og er i seg selv en viktig indikator på om vedkommende kan sies å ha en kriminell livsstil. Her vil retten også se hen til at vedkommende har vært i stand gjennom flere år å bygge opp en formue i det skjulte basert på straffbar virksomhet. Det bør også legges stor vekt på om lovbrysteren dømmes for en eller flere straffbare handlinger. (NOU 1996: 21 s. 110).

4.7.3 Utbyttets størrelse

Lovbruddets art kan ofte fortelle mye om potensialet til å kunne tjene penger. Forbrytelsen må være egnet som grunnlag til videre å kunne oppnå betydelig profitt. Ved vurderingen av tidligere gjennomførte forbrytelser ved anvendelse av første ledd pkt. b, er det tilstrekkelig at den eller de gjennomførte forbrytelser var av en slik art at de kan gi betydelig utbytte. Sannsynlighetsvurderingen må da også være i forhold til arten og egnetheten. Etter det som fremgår av forarbeidene, samt bruken av ”kan” i lovteksten, er det et krav om sannsynlighetsovervekt her. I Ot.prp.nr.8 (1998-99) uttales det slik på s. 67:

”Vilkåret vil være oppfylt hvis gjerningspersonen har hatt et betydelig utbytte av den straffbare handlingen, men dette er ikke et krav. Det kreves heller ikke at vedkommende har en betydelig uforklarlig formue. Det er tilstrekkelig at det er en generell sannsynlighet for betydelig utbytte; altså at slike forbrytelser vanligvis gir betydelig utbytte”

Politiet har gjennom etterforskningen i saker ofte foretatt en vurdering og etablert en velbegrunnet mistanke om at kriminell livsstil foreligger. Det manes til forsiktighet med en generell utvidet inndragning av hele formuen, der det ikke er åpenbart at lovbrysteren har en kriminell livsstil i utredningen. Det fremheves at bestemmelsen bør anvendes der det foreligger velbegrunnet mistanke.

4.7.4 Uforklarlige verdier

Dersom lovbrysteren har et stort pengeforbruk, og han ikke kan vise til hvor disse pengene stammer fra, kan det tyde på en kriminell virksomhet. Dette gjelder særlig hvis gjerningsmannen er arbeidsledig og lever på sosial trygd.

Det er for så vidt ikke noe krav at verdiene skal være vesentlige. Vesentlighetskravet stilles i første rekke til selve lovbruddets art. En annen tolkning ville antagelig kunne ført til at eksempelvis kontantbeholdninger, løsøre eller annet, ikke ville kunne danne grunnlag for utvidet inndragning. Dersom en gjerningsperson innehar verdier som åpenbart ikke har noen lovlig kilde, er dette noe som bør tillegges vekt ved vurderingen om man velbegrunnet kan mistenke ham for å ha en kriminell livsstil. Beviskravene blir omtalt senere. I NOU 1996: 21 på s. 100 uttales det: *"Påtalemyndigheten makter kanskje bare å bevise at en spritsmugler har smuglet inn et parti brennevin, men ikke at vedkommende har omsatt brennevinet. Det kan også være at påtalemyndigheten kan bevise at et parti (brennevin) er omsatt, samtidig som vedkommendes formue tilsier at det er stor sannsynlighet for at den ulovlige omsetningen har hatt et langt større omfang. I slike tilfeller er sannsynligheten gjennomgående stor for at hele formuen er ervervet ved straffbar virksomhet..."*

Som det fremgår her er det nettopp størrelsen på formuen i kombinasjon med et lovbrudd som kan generere betydelig profitt, som vektlegges. Etter dette kommer utvalget til at det er gjennomgående stor sannsynlighet for at utvidet inndragning bør komme til anvendelse i slike tilfeller.

Jo større avstanden mellom lovlig dokumentert formue og faktisk formue er, jo mer bør dette også vektlegges ved vurderingen om man skal anvende bestemmelsen.

Spørsmålet er om foretak eller selskaper som helt eller til en viss grad baserer seg på kriminell virksomhet kan ligge innenfor anvendelsesområdet. I NOU 1996: 21 på s. 133 fremgår det at bestemmelsen neppe kan anvendes ut over dette, idet det i utgangspunktet skal ramme kriminell livsstil. Det kan derfor synes som at forarbeidene setter likhetstegn mellom kriminell livsstil, og generell kriminell forretningsvirksomhet for selskapers del. Dyrnes skriver på s. 68 at eksempler på dette kan være selskaper som benyttes til hvitvasking eller for eksempel selskaper som har fakturabedragerier som mer eller mindre

eneste inntektskilde. Overfor slike selskaper bør bestemmelsen om utvidet inndragning benyttes for oppfylles lovgivers intensjon med bestemmelsen .

4.8 Omvendt bevisbyrde

Etter strl. §34a annet ledd, "kan ved utvidet inndragning alle formuesgoder som tilhører lovovertrederen inndras, hvis han ikke sannsynliggjør at formuesgodene er ervervet på lovlig måte." Dette innebærer at påtalemyndigheten ikke trenger å føre bevis for ulovlig erverv. Imidlertid må gjerningsmannen bevise at verdiene er ervervet på lovlig måte slik at de ikke inndras. Bevisbyrden ligger altså på lovbryteren. I dette ligger det en presumpsjon for at alt lovbryteren innehar av formuesgoder er tilkommet ham ved straffbare handlinger, så langt han ikke godtgjør lovlig erverv. Dette gjelder alle formuesgoder lovbryteren selv erkjenner tilhører ham, samt de formuesgoder retten ellers kan finne bevist tilhører ham. Det er så opp til retten å bestemme inndragning av hele eller deler av formuen.

Dette var også tilfellet i de to ovenfor refererte dommer, der inndragningen begrenset seg til de pengebeløp som var beslaglagt hos de domfelte I Ot.prp.nr.8 (1998-99) på s. 69:uttales det; *"Departementet har ikke funnet grunn til å nevne dette uttrykkelig i lovteksten, slik utvalget har gjort. Hovedregelen bør være at retten bruker kompetansen fullt ut."*

Det er tilstrekkelig med sannsynlighetsovervekt her. I dette ligger at det må være mer enn 50 % sannsynlig at formuesgodet er ervervet på lovlig måte.

I Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2004 s. 1126 (omtalt under pkt. 4.6) er det nettopp lagt vekt på dette slik det fremgår under pkt. (21); *"Bevisbyrden for lovlig erverv er lagt på lovovertrederen. Det fremgår av lovforarbeidene at det kreves sannsynlighetsovervekt for at ervervet er lovlig, jfr. NOU 1996: 21".*

Et annet eksempel på at Høyesterett foretar en helhetsvurdering i en bevisteknisk vanskelig situasjon, er den tidligere nevnte dom i Rt. 2003 s. 1096 (se under pkt. 4.6). Her hadde domfelte anket over utvidet inndragning av blant annet en rekke gullsmykker til en verdi av ca kr. 109.000,-, overskytende fra tvangssalg av leilighet på ca. 1,7 millioner kroner, diverse persiske tepper, et kontantbeløp, samt senger og interiør. Høyesterett fastslo i pkt. (29) at: *"As tilfelle må sies å ligge i kjerneområdet for bestemmelsen i §34a..."*, og

forkastet anken om inndragning vedrørende sakens øvrige inndragningspunkter. Om gullsmykkene uttalte Høyesterett at bevissituasjonen vedrørende disse var uklar og vanskelig og tilføyer under pkt. (17);

"Som det har fremgått, er straffeloven §34a en kan regel, og jeg er kommet til at inndragning av gullgjenstandene etter omstendighetene bør unnlates – uten at jeg tar standpunkt til om lovens vilkår for inndragning her må sies å være oppfylt."

Som vi leser av dommen her kan det enkelte ganger være vanskelig å bevise hvordan formuen er ervervet. Dersom formuen er opptjent for mange år siden i utlandet kan det være urimelig å kreve sannsynlighetsovervekt. (se også Dyrnes, Inndragning 2003, s. 75 og Ot.prp.nr.8 (1998-99) s. 34.)

4.9 Delvis lovlige og ulovlige inntekter

Dersom lovbrøyteren har hatt både lovlige og ulovlige inntekter, kan han si at alle inntektene er tjent opp lovlig. Han kan også si at bare en liten del av inntektene er opptjent på uærlig vis. Forarbeidene har tatt stilling til hvordan man skal takle slike problemer angående ulovlige inntekter som er opparbeidet. "Et særlig spørsmål oppstår dersom det gjøres "sannsynlig" at vedkommende til en viss grad har hatt lovlige inntekter, samtidig som de på langt nær er tilstrekkelige til å forklare vedkommendes formue. Dersom de lovlige inntektene ikke overskrider hva som medgår til normalt forbruk, bør hele formuen regnes å være ervervet ved straffbar virksomhet. Noen forholdsmessig fordeling på lovlig og ulovlig erverv bør ikke skje. Da alle skal livnære seg ved lovlig erverv, ville en motsatt løsning i realiteten innebære at vedkommende fikk beholde deler av hva som er tjent ved straffbar virksomhet. En forholdsmessig fordeling bør m.a.o. bare skje i den utstrekning lovlig erverv overskrider hva som medgår til ordinært forbruk." (se NOU 1996: 21 s. 107.)

Et eksempel kan være der gjerningsmannen har ca 2 millioner kroner. Bare 10 % av dette, altså kr. 200.000, stammer fra lovlige inntekter. En bil til kr. 200.000 påstås inndratt. Han hevder at de lovlige inntektene ble brukt til å kjøpe bilen. Her går det frem at lovbrøyteren ikke kan velge hvilken del av inntekten som er brukt til kjøp av bilen. (se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 81.)

I Ot.prp.nr.8 (1998-99) s. 69 uttales det om dette: *"Hvis et formuesgode er ervervet ved et lovbrudd som gjerningsmannen ikke kan straffes for, for eksempel fordi han ikke har utvist skyld, er formuesgodet ikke ervervet på lovlig måte. Men i slike tilfeller bør adgangen til å idømme utvidet inndragning ikke benyttes. Forelå det derimot en straffrihetsgrunn, vil handlingen vanligvis være rettmessig, og inndragning er helt utelukket."*

Når det gjelder innsidehandel skriver Dyrnes på s. 74, om aksjekjøp, der lovlige midler går til dette, og der kjøpet selv er ulovlig ved at en innehar informasjon som avskjærer en fra å ha lov til handelen. I et slikt tilfelle blir fortjenesten av aksjehandelen ervervet på ulovlig måte også rammes av inndragningsbestemmelsene, fortrinnsvis strl. §34. Dyrnes nevner videre at dersom en låner penger og kjøper en gjenstand, for så å betale ned lånet med utbytte av straffbare handlinger, blir gjenstanden selv regnet som ulovlig ervervet.

4.10 Hva kan inndras?

Strl. §34a slår fast at alle formuesgoder som tilhører lovovertrederen kan inndras når bestemmelsen kan benyttes, jfr. ordlyden; "Ved utvidet inndragning kan alle formuesgoder som tilhører lovovertrederen, inndras hvis han ikke sannsynliggjør at formuesgodene er ervervet på lovlig måte." Med dette menes at alle formuesgodene, altså alt med økonomisk verdi som tilhører lovbyteren, i utgangspunktet kan inndras. Dette gjelder både formuesgoder som lovbyteren erkjenner at han eier, og formuesgoder som retten finner det bevist at tilhører lovbyteren. Videre kan utvidet inndragning også foretas selv om verdiene som inndras, overstiger det utbyttet retten har funnet det bevist at siktede har hatt.

Dette gjelder også om verdiene ikke kommer fra det lovbruddet som gjerningsmannen er dømt for. Dersom gjerningsmannen klarer å bevise at formuesgodene er ervervet på lovlig måte, kan ikke utvidet inndragning foretas. (se Ot.prp.nr.8 (1998-99) s. 68 og s. 69.)

Situasjonen kan også være at lovovertrederen benekter at et formuesgode tilhører ham.

I Ot.prp.nr.8 (1998-99) på s. 69 uttales det en må være særskilt på vakt mot pro forma overførsler fra lovovertreder til tredjeperson, med hensikt i å unngå utvidet inndragning, idet det kun er det som tilhører lovovertrederen som i utgangspunktet kan inndras;

”Det gjelder både formuesgoder som lovbryteren erkjenner at han eier, og formuesgoder som retten finner bevist at tilhører lovbryteren, men som pro forma er overført til en annen.”

Det som kan inndras i henhold til strl. §34a er altså "formuesgoder som tilhører lovovertrederen", og spørsmålet er hva som skal kreves av bevis for at formuesgoder virkelig tilhører lovovertrederen.

Som tidligere nevnt i avgjørelsen inntatt i Rt. 2004 s. 1126, kom Høyesterett til at det på grunn av effektivitetshensyn ikke kunne stilles et høyere beviskrav enn sannsynlighetsovervekt for at inndragningsgjenstanden tilhører lovovertrederen.

Om dette står i NOU 1996:21 på s. 134 flg: *”Inndragningen kan omfatte alle formuesgoder domfelte eier på domstidspunktet”*. Med dette menes alt som har økonomisk verdi, uten noen minsteramme. Dersom domfelte ikke har noen verdier på domstidspunktet, kan det i motsetning til etter alminnelig inndragning etter strl. §34, ikke idømmes utvidet inndragning. Et viktig unntak er ved pro forma, der verdien er overdratt til ektefelle eller samboer etter nærmere bestemmelser. Da kan den fastsatte verdi av utbytte inndras som verdiinndragning.

Når det gjelder utleggsfrie formuesgoder etter dekningslovens kap. 2, er ikke dette unntatt. Her må retten foreta en konkret rimelighetsvurdering over hva som skal inndras av slike gjenstander. Som nevnt i avgjørelsen inntatt i Rt. 2003 s. 1006, kom Høyesterett til at innbo av kostbar, luksuriøs art også skulle inndras, og viste til at det ikke var noen grunn til at inndragningen også skulle omfatte disse formuesgjenstandene. Her hevdet forsvarenen forgjeves at disse gjenstandene var for å sikre et eksistensminimum.

4.11 Gjenstands eller verdiinndragning

Når politiet etterforsker saker, beslaglegger de ofte et pengebeløp hos gjerningsmannen. Spørsmålet som ofte kan dukke opp i en eventuell straffesak er om dette beslaglagte pengebeløpet kan inndras. Det skilles da mellom gjenstandsinnndragning og verdiinndragning. Skillet kan ha betydning for hvilken måte man skal sikre utbyttet på. Imidlertid kan disse to inndragningsformene også komme inn i samme sak. Et eksempel som kan belyse dette er en lovbyrter som har omsatt narkotika for kr. 500.000, men bare kr.

100.000 av vinningen ble funnet. I dette tilfellet kan det foretas gjenstandsinndragning av kr. 100.000 og i tillegg verdiinndragning for kr. 400.000. (se NOU 1996: 21 s. 26.)

4.11.1 Gjenstandsinndragning

Hovedregelen ved utvidet inndragning er at det skal foretas gjenstandsinndragning.

Gjenstandsinndragning er inndragning av utbyttet av den straffbare handlingen in natura, eller det som regnes som utbytte etter strl. §34 annet ledd. Hvis lovbrøyteren bare delvis sannsynliggjør lovlig erverv, kan en forholdsmessig del av formuesgodet inndras. Krav på gjenstandsinndragning sikres ved beslag etter strpl. §203.

4.11.2 Verdiinndragning

Retten står også fritt til å avgjøre at det i stedet skal foretas verdiinndragning, eller et beløp som svarer til formuesgodets verdi. Med formuesgoder menes alt med økonomisk verdi.

For eksempel fast eiendom, penger, løsøre, rettigheter og fordringer. Når det gjelder verdiinndragning er det inndragning av et beløp som svarer til verdien av utbyttet av den straffbare handlingen jfr. strl. §34 tredje ledd og strl. §34a. Retten står fritt til å bestemme at det skal inndras et pengebeløp som dekker verdien av formuesgodet. Det er flere grunner til å foreta verdiinndragning i stedet for gjenstandsinndragning. Dersom det skal gjenstandsinndras et hus, kan det ofte være bedre for familien at huset hefter som sikkerhet for inndragningskravet. (se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 85.) Krav på verdiinndragning sikres ved heftelse i siktedes gods jfr. strpl. §217.

4.12 Inndragning overfor lovbrøyterens nærmeste

Etter bestemmelsene i strl. §34a tredje ledd kan det ved beregningen av den utvidete inndragningen også legges vekt på formuesgoder som tilhører lovbrøyterens ektefelle og samboer. Dette gjelder bare hvis vilkårene i strl. §34a første ledd er oppfylt. Tredje ledd er bare en beregningsregel ved utvidet inndragning overfor gjerningsmannen. Den er ikke hjemmel for å beslutte inndragning overfor ektefellen eller samboeren.

I strl. §34a tredje ledd bokstav a-c, blir det nevnt tre situasjoner hvor inndragning ikke kan foretas. I bokstav a kan det ikke foretas inndragning hvis, "de er ervervet før ekteskapet ble

inngått eller etter at ekteskapet ble oppløst." Altså ved dødsfall eller skilsmisse. Det er dermed bare verdien av formuesgoder som ektefellen har ervervet mens ekteskapet besto som kan inndras. I bokstav b er inndragning avskåret hvis formuesgodene "er ervervet minst 5 år før den straffbare handling som gir grunnlag for utvidet inndragning." Videre etter bokstav c inndras heller ikke formuesgodet, hvis "lovovertrederen sannsynliggjør at formuesgodene er ervervet på annen måte enn ved straffbare handlinger som han har begått." (se Ot.prp.nr.8 (1998-99) s. 70.)

5. FINANSIELL ETTERFORSKNING

5.1 Innledning

Som nevnt tidligere ved flere lovendringer intensiverte innsatsen mot økonomisk kriminalitet for å gjøre det lettere å inndra straffbart utbytte. Se NOU 1996: 21, s. 60 og s. 61. Her blir det påpekt behovet for kompetanseheving i politiet og da særlig i forhold til økt bruk av permanent revisorkompetanse i politidistriktene. Det vises til at disse blant annet er nyttige ved utarbeidelse av privatforbruksanalyser som et ledd i den finansielle etterforskningen..Det er et utviklingstrekk at behovet for privatforbruksanalyser også er blitt forsterket etter lovendringen om utvidet inndragning i 1999. Før lovendringen var det ingen eller liten revisorkompetanse i politiet. Det er også en kjensgjerning at endringer i strpl. §210, har gjort det lettere å innhente økonomiske opplysninger om enkeltpersoner og selskaper. Før måtte man ha samtykke fra retten, mens politiet nå på en effektiv og grei måte får utlevert kontoutskrifter mv. fra bankene uten hensyn til taushetsplikten etter banklovgivningen. Ved etterforskning av en straffesak vil det ofte bli foretatt ulike analyser som for eksempel analyse av utbytte, straffbar omsetning, transaksjonsanalyse, privatforbruksanalyse mv.

Det vil være nødvendig i de saker der det ikke foreligger tilstrekkelig konkrete opplysninger om omfanget av det straffbare forhold slik at utbyttet kan beregnes. I for eksempel narkotikasaker kan politiet ofte ha mistanke om at siktede har smuglet mye større kvanta enn det aktuelle beslaget. Uforklarlige verdier på siktedes hånd kan også tyde på at omfanget av den straffbare virksomheten er mye større, og her vil en analyse av siktedes

økonomiske situasjon være til stor hjelp for å fastslå hele omfanget av siktedes straffbare forhold. Dette vil også være til stor nytte for å beregne inndragningsbeløpet i retten under straffesaken. Som oftest vil en politirevisor utarbeide disse økonomiske analysene, og man skiller ofte mellom ulike former for analyser som privatforbruksanalyse (privatforbruksberegning), transaksjonsanalyse og analyse av transaksjonsprofil.

5.2 Finansiell etterforskning med tanke på inndragning

Med finansiell etterforskning tenker man på pengespor-etterforskning der man leter og forfølger spor etter utbytte av straffbare handlinger.

Politiet kan avdekke straffbar virksomhet, finne og beregne utbyttets størrelse, finne bakmenn og eventuelt andre personer som kan være med på å hvitvaske utbyttet ved å følge pengesporet. For å fastslå om det er aktuelt å påstå inndragning er det enkelte spørsmål som reiser seg som må avklares først slik som:

- Er det begått en straffbar handling som har gitt eller kan gi utbytte?
- Hvor er utbyttet?
- Hvor stort er utbyttet?
- Hvordan kan inndragningskravet sikres?
- Hvem skal inndragningskravet rettes mot? (se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 143.)

5.2.1 Alminnelig inndragning

Ved alminnelig inndragning etter strl. §34 skal det straffbare forhold være konkretisert, og det vil da som regel også være lettere å fastslå hva som er utbytte av den straffbare handling uten omfattende økonomiske analyser. Etterforskningen må avklare om det er begått en straffbar handling som faktisk har gitt utbytte. I saker der det foreligger såkalte fortsatte forbrytelser vil økonomiske analyser være nødvendige. Det påvises for eksempel at siktede har drevet med hallikvirksomhet sammenhengende i 3 år. Her vil det kunne være behov for en forbruksanalyse som kan understøtte hva som har vært siktedes reelle omsetning i virksomheten, og slik at man kan fastslå hva som er utbytte av de straffbare handlingene.

5.2.2 Utvidet inndragning etter strl. §34

Ved utvidet inndragning er det ikke krav om konkretisering av hvilke straffbare handlinger utbyttet stammer fra. Det vil si at det åpnes for inndragning av formuesgoder fra uidentifisert kriminalitet. Etterforskning her må avklare om det er begått en handling som er av en slik grovhet at den kan gi betydelig utbytte, og alle straffbarhetsvilkår må være oppfylt for den handlingen. I prinsippet kan inndragning skje av samtlige formuesgoder som lovbryteren ikke kan sannsynliggjøre er lovlig erverv. Bevisbyrden for lovlig erverv ligger på lovbryteren. Det er ved utvidet inndragning at det er størst behov for privatforbruksanalyser. Her vil man ikke ha noe utbytte som kan relateres til bestemte straffbare handlinger. I slike saker vil ofte lovbryteren forsøke å finne forklaringer og dokumentasjon på at midlene er lovlige, for eksempel ved arv, gave, lån fra venner og bekjente. I kravet om sannsynlighetsovervekt ligger at det kreves sannsynlighetsovervekt for at midlene er lovlig ervervet. Lovlige erverv dokumenteres som oftest ved fremleggelse av innrapporteringer til offentlige myndigheter, og alle lovlige inntekter skal fremgå på selvangivelsen. Der skal i tillegg også arv, gaver, gevinster, lån m.m. føres opp hvis summen er over kr. 10.000.- Videre skal arv og gaver også innberettes til skattefogden. I tillegg til ordinær etterforskning i form av innhenting av slik informasjon fra offentlige myndigheter vil det også være behov for revisorkompetanse til å foreta økonomiske analyser av mistenktes formuesforhold.

5.3 Intervju med politiadvokat Anne Maria Haarr

Hvilken erfaring har du med hensyn til hvilke beviskrav påtalemyndigheten må ha for øyet i saker som gjelder utvidet inndragning?

Som politiadvokat ved Oslo Politidistrikt gjennom flere år, har jeg behandlet og irettført en rekke større hvitvaskingssaker og inndragningssaker for domstolene.

På den bakgrunn har jeg tilegnet meg endel erfaring på dette området. Til tross for at utgangspunktet er omvendt bevisbyrde etter strl. §34a, er min erfaring at domstolene har en tendens til å følge prinsippet om at det er påtalemyndigheten som må avklare alle faktum i saken. Mitt inntrykk er at regelen om omvendt bevisbyrde ved utvidet inndragning fungerer kun som et utgangspunkt. Som oftest må påtalemyndigheten ha sterke bevis for å få gjennomslag for inndragning. Domstolene stiller strenge krav til bevisvurderingen ved

inndragning av straffbart utbytte. Bevisførselen må ofte gå lengre enn bare å sannsynliggjøre, ofte opp mot 100 % sikkerhet. Erfaringer fra retten viser at arbeidet med å få retten med på utvidet inndragning ikke er enkelt for politi og påtalemyndighet. Jeg tror det vil ta tid før retten foretar en strengere bevisbedømmelse overfor tiltalte, jfr. prinsippet i strl. §34a annet ledd.

Ofte vil tiltalte komme med forklaringer eller dokumentasjon på formuesgodene som politiet allikevel må undersøke nærmere. Ikke sjelden resulterer dette i at det er nødvendig for politiet å utarbeide en transaksjonsanalyse eller privatforbruksanalyse.

I praksis ber retten ofte påtalemyndigheten om å avklare spørsmål som egentlig påhviler tiltalte å sannsynliggjøre etter strl. §34a annet ledd. Dersom tiltalte kommer med de klassiske forklaringene om at midlene stammer fra arv, lån og gaver fra slekt og venner, gevinst ved tipping og lignende, bør normalt bevisene/dokumentasjonen på dette påhvile tiltalte. Likevel opplever en at det er aktoratet som må undersøke ofte udokumenterte påstander om arv og gaver, og at manglende undersøkelser fra politiet ofte kan resultere i frifinnelser fordi retten ikke kan utelukke at tiltalte snakker sant.

Når det gjelder privatforbruksanalysen, er denne sjelden det eneste og tilstrekkelige beviset. Det er viktig at politiet ved den finansielle etterforskningen forsøker å "tette" alle mulige utveier slik at tiltalte ikke finner på alternative forklaringer på hvor midlene stammer fra. Hvis retten ikke vektlegger privatforbruksanalysen under hovedforhandlingen, kan dette ofte gjøre bevissituasjonen verre for påtalemyndigheten fordi den da kan bidra til å hvitvaske tiltaltes økonomi. En privatforbruksanalyse bør således være grundig gjennomarbeidet uten vesentlige hull, ellers vil den lett bli imøtegått i retten.

Som aktor opplever jeg også oftere at både forsvarer og tiltalte er mer oppmerksomme på bruken av privatforbruksanalyser i slike saker. Den omstendighet at forsvarerne nå har fått mer kunnskap og er mer bevisst bruken av privatforbruksanalyser, nødvendiggjør at politiet må bruke mer tid på utarbeidelsen av analysen. I saker hvor det foreligger store usikkerhetsmomenter og en uoversiktlig økonomi, kan det være vanskelig å lage en grundig analyse. Jeg har også erfaring med at forsvarere selv bestiller sine egne privatforbruksanalyser som presenteres først under rettssaken. Dette vanskeliggjør påtalemyndighetens arbeid da politirevisor uten tilstrekkelige forberedelser skal

kommentere denne fortløpende i retten. Ved for eksempel drift av næringsvirksomhet vil det være vanskelig å avdekke hvilken del av kontantstrømmen som stammer fra næring og hva som stammer fra kriminell virksomhet. For politi og påtalemyndighet er det viktig å være godt forberedt slik at man kan få stengt alternative forklaringer og utveier for tiltalte. For å oppnå et best mulig resultat i retten er det også viktig at aktor skjønner innholdet i en privatforbruksberegning som skal føre som et viktig bevis i inndragningssaken.

5.4. Inndragning etter strl. §35

Ved inndragning etter denne bestemmelsen vil dette skje i form av produktet eller gjenstanden for den straffbare handling, som for eksempel spritpartiet eller hjemmebrentapparatet. I slike saker vil som regel økonomiske analyser ha begrenset betydning. Straffbart utbytte ved heleri (hvitvasking) er meget praktisk, og vil rammes av alternativet, "ting som har vært gjenstand for en straffbar handling." Det er lovbrysterens ulovlige befatning med gjenstanden som er ulovlig og ikke tingen i seg selv. Her vil en privatforbruksanalyse kunne ha betydning dersom siktede hevder å ha fått midlene på lovlig vis, for eksempel gjennom gevinst eller gave.

5.5 Privatforbruksanalyse

En privatforbruksanalyse er en analyse som tar sikte på å kontrollere om den oppgitte inntekt har vært tilstrekkelig til å dekke endringer i formuen og et rimelig antatt privatforbruk i en periode. Privatforbruksanalysen er en oppstilling som viser en persons totalt lovlige tilgjengelige midler (kilde), minus personens kjente forbruk av midler (bruk) i en periode, gjerne ett år (se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 206.)

En privatforbruksanalyse foretar en fullstendig gjennomgang av siktetes økonomi, der formålet er å finne ut om i hvilket omfang en person har brukt mer penger enn det som er tjent på lovlig virksomhet. Her vil situasjonen være den at politiet har mistanke om noe straffbart fordi personer uten offisielle inntekter har mer penger og større formue som ikke kan forklares ut fra offisielle tall. En privatforbruksanalyse vil da kunne underbygge mistanken om at siktede disponerer straffbart utbytte, og hvor stort overforbruket til siktede er i forhold til de opplysninger som finnes i offisielle kilder som ligningspapirer mv.

Analysen kan derfor tjene som bevis for:

- den straffbare handlingen
- den straffbare handlingens grovhet, for eksempel at bedrageriet er grovt
- spørsmålet som har betydning for straffeutmålingen, for eksempel størrelsen av den økonomiske skade
- utbyttets omfang, og dermed inndragningskravets størrelse
- hvor utbyttet har tatt veien
- at det er verdier som kan tjene som sikkerhet for inndragningskrav, jfr. strpl. §217
- at siktede ikke har hatt lovlige midler til å erverve formuesgoder som det er aktuelt å inndra etter strl. §34a. (Se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 207.)

Som nevnt er det ved utvidet inndragning det er størst behov for privatforbruksanalyser.

I slike saker vil ofte lovbyteren forsøke å finne forklaringer og dokumentasjon på at midlene er lovlige, for eksempel ved arv, gave, lån fra venner og bekjente.

Her vil man ikke ha noe utbytte som kan relateres til bestemte straffbare handlinger.

Ved utarbeidelsen av en privatforbruksanalyse vil man ofte ta utgangspunkt i ligningspapirer for både mistenkte og mistenktes familie. Inntektene og kostnadene korrigeres så ut fra opplysninger som også fremkommer andre steder.

Når det gjelder andre sporsteder kan det være:

- bankkontoer
- tilgjengelige registre i politiet, slik som Eiendomsregisteret, Autosys, Løsøreregisteret, Brønnøysundsregisteret, Arbeidstakerregisteret, Båregisteret
- avhør
- bevis funnet under ransaking

Det er opp til revisors faglige skjønn å vurdere hva som er relevant å ta med i privatforbruksanalysen. En tommelfingerregel er at det må foreligge sannsynlighetsovervekt på mer enn 50 % for at midler er mottatt eller forbrukt, og for at disse postene skal tas med i privatforbruksanalysen. Det er heller ikke slik at revisor skal stille strengere krav fordi man har å gjøre med en straffesak. (Se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 208.) I privatforbruksanalysen vil tallene ofte komme fra offisielle ligningstall som også må suppleres med andre typer opplysninger om mistenktes økonomi. Dersom mistenkte

hevder at mange av hans midler av forskjellige årsaker ikke fremkommer av hans offisielle økonomi, er spørsmålet om vedkommende bør høres med det.

En privatforbruksanalyse kan utarbeides og beskrives slik:

Forbruksberegning Peder Ås:	1998	1999	2000
Formue:			
Innskudd Postbanken 4102345235	10	10	10
Innskudd Postbanken 4211105432	12	12	13
Innskudd DNB Nor 26024825432	0	0	0
Innskudd DNB Nor 26074116543	9.299	24.069	16.750
Innskudd DNB Nor 26171048765	2.509	300	7.511
Obligasjoner	26.195	27.809	0
Gjeld	0	0	0
Nettoformue	38.025	52.200	24.284
Inntekt:			
Endring av formue		-14.175	27.916
Lønn Oslo Kommune Lønningskontoret	0	0	12.765
Lønn Rema 1000 Sandefjord	12.166	1.241	0
Lønn Hennes & Mauritz AS	45.895	0	0
Lønn Bøker AS	15.054	0	0
Forskuddstrekk	-27.384	-44.033	-27.312
Renteinntekter	165	716	1.304
Andre renteinntekter	1.108	1.614	221
Rentekostnader	-127	-31	-241
Til disposisjon		-54.668	14.653

Analyse

1999 2000

Disponibelt i henhold til selvangivelse	-54.668	14.653
Gjennomsnitt utgifter til livsopphold	-130.680	-130.680
Sum	-185.348	-116.027

Som det vil fremgå av denne privatforbruksanalysen viser den at Peder Ås har hatt et overforbruk eller negativt privatforbruk på kr. 185.348 for året 1999, og kr. 116.027 for året 2000 i forhold til hans lovlige tilgjengelige midler. Dette kan tyde på at Peder Ås har ulovlige kilder for sitt forbruk. Overforbruket kan her vise nettofortjenesten fra den ulovlige kilden.

Privatforbruksanalysen vil ofte bygge på offisielle likningstall som suppleres med andre typer opplysninger om mistenktes økonomi. Ved bevisførselen blir det et spørsmål om mistenkte bør høres med opplysninger og forklaringer som ikke fremgår av hans offisielle økonomi. Mistenkte kan for eksempel forklare et huskjøp med arv, gave, tipping eller lignende som han ikke har oppgitt til likningsforvaltningen.

Videre er det viktig at privatforbruksanalysen er tilpasset grunnlaget i siktelsen, ellers vil forsvaret lett kunne finne alternative forklaringer på hvordan midlene er ervervet. En forbruksanalyse bør også foretas for et tidsrom over 10 år. Dette for å hindre at siktede kan vise til at midlene er opparbeidet på lovlig vis i et tidsrom som ikke dekkes av analysen, og at retten ikke godtar inndragning av boligen fordi en ikke kan utelukke at midlene er opparbeidet på lovlig vis.

5.6 Transaksjonsanalyse

Transaksjonsanalysen kjennetegnes ved at man gjennomgår formuesoverføringer eller kapitalbevegelsene for en bestemt periode. Her legges opplysninger om tilgang og forbruk av midler inn i et regneark etter en tidslinje. Formålet med analysen er å finne ut om forbruket til enhver tid er finansiert med lovlige midler (se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 210.) For å illustrere dette nevnes følgende eksempel: Peder Ås kjøpte et hus for kr. 3 millioner i mars 2002. Ås sier til politiet at han samme år vant gevinst på travbanen på kr. 2 millioner, og at dette var med på å finansiere boligen i tillegg til et lån på kr. 1 million. I forhold til en sak om utvidet inndragning, er det sentrale spørsmålet om Ås virkelig her har

finansiert boligen med lovlige midler da kjøpet fant sted. Ved å benytte transaksjonsanalysen for å se nærmere på pengestrømmen etter en tidslinje, vil politiet her kunne avdekke at Ås vant gevinsten først ett år etter at kjøpet av boligen fant sted. En slik tidslinje vil i motsetning til en privatforbruksanalyse fange opp dette viktige poenget.

5.7 Analyse av transaksjonsprofil

Dette vil si en kartlegging av hvilken type transaksjoner personen foretar, sammenholdt med annen informasjon, for eksempel arbeid, familie, reisemønster mv. Formålet med analysen er å skaffe oversikt og vurdere om det er samsvar eller logisk sammenheng mellom opplysningene om transaksjonsmønstre og andre opplysninger om personen, for eksempel familie og arbeidsforhold, helseforhold, reisemønster mv. (se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 196.)

Et eksempel fra rettspraksis, (Borgarting Lagmannsretts dom av 9. januar 2002,) kan illustrere dette: Tidligere straffet person, Lars Pay Pedersen, kjøpte et hus på Norstrand i Oslo og satte huset i morens navn. Moren ble tiltalt for hvitvasking etter strl. §317, og i retten ble det påstått inndragning etter strl. §34 av salgssummen på huset. Ved hjelp av en transaksjonsprofil og privatforbruksanalyse fant politiet ut at Lars Pay Pedersen ikke hadde hatt noen lovlig inntekt de siste 10 årene, og at han var domfelt 8 ganger i denne perioden blant annet for narkotikakriminalitet. Han var dessuten nylig domfelt for innførsel av 20 kilo amfetamin, som han ble idømt 8 års fengsel for. Ved en transaksjonsprofil viste hans kontier at det var satt inn store kontantbeløp, (ca. 2 millioner kroner bare på ett år,) på flere av hans kontier forskjellige steder i Norge etter et tilfeldig mønster. Ved å sammenholde dette med at han aldri hadde hatt lovlig inntektsgivende arbeid, opplysningene i selvangivelsen og hans familieforhold, kom retten til at dette ikke kunne forklares på annen måte enn at dette måtte stamme i det vesentlige fra salg av narkotika. Moren ble domfelt for hvitvasking og måtte tåle inndragning for en viss del av salgssummen av huset.

5.8 Bruk av bistandsrevisor/politirevisor

Bistandsrevisorenes oppgave er å arbeide med økonomiske straffesaker hovedsakelig innenfor skatte-og avgiftsområdet, men de kan også bidra i inndragningssaker.

Bistandsrevisorene kan ved straffesaker hjelpe til med etterforskningen for å avdekke omfanget av vinningen og sikre inndragningskravet. Det er viktig at en bistandsrevisor eller politirevisor trekkes inn i etterforskningen så tidlig som mulig, slik at påtaleansvarlig forstår analysearbeidet, og det ikke oppstår problemer under hovedforhandlingen. (Se Dyrnes, Inndragning 2003, s. 222.)

5.7.1 Intervju med politirevisor Ronny Haldorsen

Kan du si litt om forskjellen på en privatforbruksanalyse og transaksjonsanalyse?

Privatforbruksanalyse

Fordelen med en privatforbruksanalyse er at den i utgangspunktet er ganske grei og kjapp å utarbeide. Normalt sett så vil også sluttsummen i denne beregningen være høyere enn ved en transaksjonsanalyse. En kan i en slik analyse konsentrere seg om de vesentlige postene i analysen og innhente dokumentasjon rundt disse.

Ulempen er at metoden har en del svakheter. En vet ikke hvor mye personen har hatt i levekostnader, noe som gjør at en må benytte Statistisk Sentralbyrå sin levekårs undersøkelse. Dette er en gjennomsnittsberegning på hvor mye en person/familie har hatt i levekostnader i løpet av et år spesifisert på enkelte poster. I de sakene jeg har vitnet i retten så har størrelsen på dette beløpet alltid blitt diskutert.

Videre har denne metoden den svakheten at den kun viser status pr. 31.12 hvert år. Det vil si at hvis en mistenkt kjøper en bolig i begynnelsen av året for ulovlig ervervete penger, og senere samme år for eksempel arver penger, så kan sluttsummen for dette året framkomme som helt grei.

Transaksjonsanalyse

Jeg har så langt ikke benyttet meg av transaksjonsanalyse i mitt arbeid. Men jeg ser en del fordeler med en slik analyse. Det er mye vanskeligere for en mistenkt å bortforklare beløpene som framkommer i en slik analyse, da den bygger hovedsakelig på bankkontoutskrifter og kvitteringer.

Ulempene ved denne metoden er at den tar lengre tid å utarbeide samt at den krever at en er veldig grundig ved ransaking. Ved ransaking må en ta med alt av kvitteringer en finner. Dette må sammen med bankkontoutskrifter systemiseres. Det tar normalt sett en del lengre tid å utarbeide en slik analyse. Metoden er ikke så god å benytte i de tilfeller hvor mistenkte ikke benytter bankkonto.

Hvilken metode skal en så velge?

Dette er et vanskelig spørsmål. Men mitt inntrykk er hvis mistenkte benytter sin bankkonto mye, samt at en finner kvitteringer under ransakingen, så er transaksjonsanalysen den beste veien å gå. Dessverre så er det ofte slik at mistenkte ofte benytter sin bankkonto i veldig begrenset grad, og da vil det ofte være best å utarbeide en privatforbruksanalyse. Det vil også variere hvor mye kvitteringer en finner hos mistenkte, noe som også vil indikere at en kanskje må benytte privatforbruksanalyse.

Ser du andre problemer knyttet mot inndragning?

Veldig ofte så kommer mistenkte med en forklaring på at han har vunnet penger på spill på for eksempel langoddsen, tipping, trav osv. Dette er noe som krever mye arbeid for å motbevise, og i mange tilfeller klarer en ikke å komme i mål. Det er dessverre slik at en kan i dag spille uregistrert, og det er derfor umulig å finne ut hvor mye en person har spilt for. Den mistenkte kan således framlegge gevinstbonger som godtgjør hans ulovlige inntekt. Disse bongene kan han enten ha kjøpt av andre som har vunnet eller han kan spille mye selv og spekulere i at han vinner nok til å dekke sine ulovlige inntekter.

Problematikken med spillbonger tror jeg samtlige her i landet som jobber med inndragning har erfart problemer med.

Videre ser en nå at det å spille poker blir stadig mer populært. Jeg antar at vi framover vil få forklaringer på at uforklarlige midler er tjent via pokerspilling. Fordelen her er at pokerlag er fortsatt ulovlig i Norge.

6. VURDERING AV BESTEMMELSENE OM INNDRAGNING AV UTBYTTE

Som kjent var lovgivers intensjon med de nye inndragningsbestemmelsene å gjøre inndragning av utbytte av straffbare handlinger til et sterkere kriminalpolitisk virkemiddel. Målet var å gjøre kriminalitet ulønnsomt ved at inndragning skal skje i flere saker enn tidligere samt å effektivisere tiltak rettet mot utbytte fra straffbare handlinger.

Særlig med bestemmelsen i strl. §34a mente lovgiver å ramme lovbrøyteren meget hardt ved å bidra til at hele formuen inndras.

Etter mitt skjønn er inndragningsbestemmelsene slik de er utformet, et meget viktig redskap og virkemiddel for å oppfylle lovgivers intensjon. Ved at domstolene benytter inndragningsbestemmelsene mer effektivt, vil dette kunne bidra til å redusere omfanget av den kriminelle aktiviteten. Dette vil også kunne svekke lovbrøyterenes evne til å finansiere nye lovbrudd. For at inndragningsbestemmelsene skal brukes som et effektivt redskap for påtalemyndigheten, er det imidlertid viktig at de som jobber med slike saker i politi og påtalemyndigheten har tilstrekkelig spisskompetanse.

Dette er også påpekt i Regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet, der det antas at grunnen til at det legges for liten vekt på inndragning i politiet, påtalemyndigheten og domstolene er mangel på kompetanse (se under pkt. 1.4.)

Vi vet at antall inndragningssaker pr. år etter lovendringen har vært økende, men allikevel er påtalemyndighetens inndragningspraksis på langt nær så tilfredsstillende som Riksadvokaten ønsker. Lovgiver har gjennom inndragningsbestemmelsene gitt politi og påtalemyndigheten et effektivt verktøy for å inndra straffbart utbytte. Dette for å nå det kriminalpolitiske målet om at straffbare handlinger ikke skal lønne seg. En mer målrettet og aktiv bruk av inndragningsbestemmelsene fra politi og påtalemyndighetens side er etter mitt skjønn helt påkrevet for å nå dette målet.

7. RETTSPRAKSIS

Rt. 1991 s. 986
Rt. 1993 s. 685
Rt. 1995 s. 360
Rt. 1995 s. 542
Rt. 1995 s. 1872
Rt. 1996 s. 703
Rt. 1997 s. 1637
Høyesteretts kjennelse av 29. juni 1998
Rt. 1999 s. 30
Rt. 2000 s. 1734
Rt. 2003 s. 1096
Rt. 2003 s. 897
Rt. 2004 s. 1126
Rt. 2005 s. 897
Borgarting Lagmannsretts dom av 9. januar 2002
Agder Lagmannsretts dom av 9. mai 2003
Borgarting Lagmannsretts dom av 25.06.2006

8. LITTERATURLISTE

Litteratur:

- Anne-Mette Dyrnes, Inndragning, "Hva må gjøres", 2003.
- Magnus Matningsdal, Inndragning, 1987.
- Magnus Matningsdal og Anders Bratholm, *Straffeloven*, kommentarutgave, 2. utg., 2003.
- Norsk lovkommentar, Bind 1, 2002 (tidligere Karnov.)
- Regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet 1. januar 2005.
- Riksadvokatens første generelle prioriteringsrundskriv fra 1970.
- Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2006.
- Friedrich Schneider, The size and development of shadow economics of 22 Transition and 21 OECD Countries.
- Statens innkrevingssentrals (SI) inndragningsoversikt for 2006.
- Justiskomiteen til Sosialistisk Venstreparti.
- Sluttrapport fra Eva Joly prosjektet, september 2005.
- FN-konvensjonen om ulovlig håndtering av og handel med narkotika og psykotrope stoffer fra 1988, iverksatt 12. februar 1995.
- Europarådets konvensjon om hvitvasking, ransaking, beslag og inndragning av økonomisk utbytte fra 1990.
- EF-direktiver om hvitvasking fra 10.06.1991, 4.12.2001 og 30.06.2004.
- Økokrims hvitvaskingsteams årsrapport for 2006.

Forarbeider mv.:

- NOU 1996: 21 "*Mer effektiv inndragning av vinning.*"
- Innst.O.50. (1998-99), "Innstilling fra Justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (Inndragning av utbytte.)"
- Ot.prp.nr.8 (1998-99), "Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (inndragning av utbytte.)"
- St.prp.nr.1 (2006-2007)
- Innst.O.nr.57 (1998-1999) Innstilling fra finanskomiteen om lov om endringer i verdipapirhandelloven og enkelte andre lover (begrensninger i adgangen for ansatte i finansinstitusjoner mv. til å foreta handel i finansielle instrumenter for egen regning).

Intervjuer:

Jeg har gjennomført intervjuer med politirevisor Ronny Haldorsen, Hordaland politidistrikt, og politiadvokat Anne Maria Haarr, Oslo politidistrikt.

ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

